

UNIVERZITA JANA AMOSA KOMENSKÉHO PRAHA

2009 – 2012

BAKALÁRSKA PRÁCA

Marcela Sakmáryová

Nefunkčná rodina a jej prejavy vo vývine dieťaťa

Praha 2012

Vedúci bakalárskej práce:
PhDr. Eleonóra Strapcová

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

2009 – 2012

BACHELOR THESIS

Marcela Sakmáryová

Dysfunctional family and her badge in child development

Prague 2012

The bachelor work supervisor:

PhDr. Eleonóra Strapcová

Prehlásenie

Prehlasujem, že predložená bakalárska práca je mojim pôvodným autorským dielom, ktorú som vypracovala samostatne. Literatúra a ďalšie zdroje z ktorých som pri práci čerpala, riadne citujem a sú uvedené v zozname použitej literatúry. Súhlasím so sprístupnením svojej práce v knihovni univerzity.

V Prahe dňa.....

Marcela Sakmáryová

Podpis.....

Pod'akovanie

Moje pod'akovanie patrí pani PhDr. Eleonóre Strapcovej za odborné vedenie, pomoc a rady pri spracovaní tejto práce.

ATONÁCIA

Cieľom bakalárskej práce je priblížiť akú hodnotu má pre nás rodina a ako sa môže nefunkčnosť tejto dôležitej primárnej skupiny prejavovať vo vývine dieťaťa nie len v začlenení sa do spoločnosti, ale aj v školskom prostredí. Práca má teoretický charakter. Teoretickú časť budeme rozoberať v troch kapitolách. Prvá kapitola je zameraná na nefunkčnosť rodiny, funkcie a štruktúru a faktory ktoré ju ovplyvňujú, rodinné prostredie a riziká, ako aj psychické potreby dieťaťa. V druhej kapitole sa budeme zameriavať na vývin dieťaťa, výchovné štýly a výchovu, nebezpečné prvky vo výchove, vzory a ich vplyv na dieťa, školu a rozvoj osobnosti, disociálne a asociálne správanie. V tretej kapitole sa budeme venovať rozvodu a reakciami dieťaťa na konflikty svojich rodičov, nevlastnými rodičmi a striedavou výchovou. Pozornosť v práci je venovaná rodine a deťom. Prácu dopĺňa príloha zákona o rodine a použitá literatúra z ktorej sme čerpali teoretické poznatky.

Kľúčové slová:

deti,
funkčná rodina,
nefunkčná rodina,
rodičia, rodina,
rozvod,
výchova,
vývin dieťaťa

ANNOTATION

The bachelor thesis is bringing what amount for us family and what it's can dysfunction this important primary group show in development of child not only in Comprehension to society, but too in school ambient. The thesis has theoretical character. The theoretical part will be addressed in three chapters. The first chapter is oriented to family dysfunction, functions structure and factors which influenced it, family ambient and risks, as well as psychical needs of child. In the second chapter will focus on child development, education styles and education, dangerous components in education, idols and their influence to child, school and development personality and dissocial and antisocial behavior. The third chapter deals with divorce and reaction of child on conflict of its parents, supplement family and changing education. The attention in thesis is oriented to family and children. The work supplements the annex of the family, and references from which we draw theoretical knowledge.

Key words: children, functional family, dysfunctional family, parents, family, divorce, education, development of child

OBSAH

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČASŤ	10
1 NEFUNKČNÁ RODINA	10
1.1 Funkcie rodiny	13
1.1.1 Štruktúra rodín	14
1.1.2 Faktory ovplyvňujúce výchovnú funkciu	15
1.1.3 Rodinné prostredie	17
1.1.4 Riziká rodinného prostredia	17
1.1.5 Psychické potreby dieťaťa	20
2 VÝVIN DIEŤAŤA	22
2.1 Výchovné štýly a výchova	25
2.1.1 Nebezpečné prvky vo výchove a ich prejavy	27
2.1.2 Vzory a ich vplyv na dieťa	29
2.1.3 Škola a rozvoj osobnosti	30
2.1.4 Disociálne a asociálne prejavy	31
3 ROZVOD	34
3.1 Reakcie dieťaťa na rozvod	35
3.1.1 Doplnená rodina	37
3.1.2 Striedavá výchova	38
ZÁVER	40
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	41
ZOZNAM PRÍLOH	44
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	56

ÚVOD

Môžeme sa kohokoľvek opýtať čo znamená rodina a určite by každý s istotou odpovedal, že sú to samozrejme rodičia, deti, starí rodičia, prípadne ostatní členovia rodiny. Je to jediné slovo, ktorého definícia je tak zrejmá a predsa sa v tomto slove ukrýva mnoho faktorov, ktoré ho môžu ovplyvniť. Samozrejme v rodine sú dôležitý rodičia, pretože sú prvými sprostredkovateľmi a ochrancami dieťaťa. Práve rodina a domov utvárajú prvé predpoklady pre zdravý vývin dieťaťa a formovanie jeho osobnosti. No pre každé dieťa má rodina aj iný význam. Mnoho – krát si nechceme uvedomiť, ako nás rodina dokáže ovplyvniť, či už pozitívne alebo negatívne. Odnášame si z nej určité zvyky, hodnoty a vzťahy, ktoré neskôr spracujeme a odnášame si, či už to dobré alebo zlé do ďalšieho života. Problém výchovy v nefunkčnej rodine sa stáva o to závažnejším do akej miery je dieťa prijaté do rodiny, aké sú jeho vrodené dispozície. Rodičia ho svojou výchovou, rodinnými vzťahmi, prostredím dotvárajú a postupne ho formujú. Takmer pre každého rodiča je dôležité, aby sa z ich detí stali plnohodnotní jedinci. No nie všetci rodičia sú predurčení k takejto dôležitej a zároveň zodpovednej rodičovskej úlohe.

Dieťa si svojich rodičov nevyberá, ale je mnoho prípadov keď biologický rodič nie je pripravený na rodičovstvo a v konečnom dôsledku je dieťa opustené a vychovávané ďaleko od rodiny alebo sa stáva, že k dieťaťu pociťuje nenávisť. Takéto deti nemôže prežiť lásku svojich rodičov, pretože im to neumožnili. Práve nefunkčnosť rodiny a nesprávna výchova môžu dieťa poznačiť na celý život. Táto problematika je dôležitá, ako pre rodičov, tak aj pre spoločnosť. Doba v ktorej naše deti vyrastajú je veľmi hektická a rodičia sú viac zameraný na prácu prípadne kariéru, ktorá je spojená so stresom a často – krát sa stáva, že zlyhávajú nie len v manželskom vzťahu ale aj v rodičovstve. Samozrejme, že takýto nefunkčný vzťah sa končí rôznymi konfliktmi a v konečnom dôsledku aj rozvodom. Pre dieťa sa takáto situácia stáva veľmi zložitou a dôsledky, ktoré si vyžiada sú spojené s traumou, nevhodným správaním, ktoré dieťa poznačí až do konca života.

Téma bakalárskej práce má názov: Nefunkčná rodina a jej prejavy vo vývine dieťaťa. Zvolili sme ju už z toho dôvodu, že rodina je veľmi dôležitá nie len pre

spoločnosť, ale aj pre samotného človeka. Je mnoho prípadov, ktoré poukazujú na nesprávne správanie detí spojené s delikvenciou. Máme možnosť si túto skutočnosť overiť prostredníctvom televízie, rozhlasu ale aj prostredníctvom rôznych článkov v novinách. Značne znepokojivé je aj to, že narastá veľký počet páchatel'ov vo veku do 14 rokov. Je veľmi smutné, až zarážajúce akú hodnotu pre rodičov predstavujú ich deti. Ešte horšie je však vedomie, že naša spoločnosť im v niektorých prípadoch nedokáže zabrániť.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 NEFUNKČNÁ RODINA

Na označenie nefunkčnej rodiny sa najčastejšie používajú štyri termíny, a to rodina funkčná, problémová, dysfunkčná a afunkčná. Najideálnejšou je rodina funkčná. Plní všetky svoje funkcie, rieši problémy, je v nej dobrá emocionálna atmosféra. Rodina problémová je tá, kde dochádza k problémom a hrozí jej rozpad. Emocionálna atmosféra nemusí byť vždy priaznivá, neohrozuje však výchovu dieťaťa. Rodina dysfunkčná však nie je schopná riešiť problémy, potrebuje sústavnú starostlivosť. Rodina afunkčná neplní svoju funkciu, z takejto rodiny sa odoberajú deti, pretože dochádza k vážnym poruchám socializácie. Z toho rozdelenia rodín je zjavné, ako veľmi je dôležitá rodina pre vývoj jedinca.

Rodina tvorená rodičmi, rodičom a deťmi býva nazývaná rodinou nukleárnou. Rodinu rozšírenú o blízkych príbuzných, prarodičov, strýkov, tety apod. označuje termín rodina rozšírená. Rodina, v ktorej jedinec vyrastá ako dieťa, nazývame rodinou orientačnou. Z hľadiska priebehu socializácie má zásadný význam, do akej miery sa darí rodine vysporiadať s funkciami, ktoré má plniť.

Hovoríme preto o rodine funkčnej - všetky svoje funkcie plní primerane, dysfunkčnej - niektoré funkcie nie sú plnené dostatočne, celkový život rodiny však nie je zásadne ohrozený a afunkčnej - rodina nezvláda svoje základné funkcie, je vnútorne rozkladaná a zásadne je narušovaný i socializačný vývin dieťaťa (Kraus, 2008, s. 80).

Nielen neúplné, ale i úplné, avšak nefunkčné a dysfunkčné rodiny môžu mať na socializáciu dieťaťa negatívne dopady. Rodina môže byť nefunkčná napr. tam, kde sú rodičia jednostranne orientovaní na kariéru, skôr podnikateľskú než intelektuálnu, nezaujímajú sa či nemajú na dieťa čas. Nepriaznivé dopady môžu mať také javy, ako je citový chlad, alebo naopak citové výlevy a problémy napr. osamelé ženy, rodinné konflikty, rozpory z viacgeneračného spolužitia, vážne ekonomické problémy rodičov, dlhá nezamestnanosť či prijatie subkultúry chudoby alebo nasadený konzum, podplácanie dieťaťa príliš angažovanými rodičmi, rozpor konzumných aspirácií a ekonomická situácia

rodiny apod. K najzávažnejším patrí priamo zanedbávanie, týranie, zneužívanie dieťaťa (Havlík, Koťa, 2002, s. 77).

Je potrebné, aby sa naša pozornosť zamerala práve na rodinu. Dnešná doba prináša mnoho konzumu a materiálnych vecí. Takmer každý rodič chce, aby jeho deti mali to, oni čo nemali. No je za tým aj omnoho viac. Rodičia si ani neuvedomujú, ako dieťaťu ubližujú. Dieťa predsa netúži mať dostatok peňazí, ani drahé veci a množstvo techniky, ktorá je už súčasťou takmer každej domácnosti. V tomto prípade možno hovoriť o komforte a uplácení detí rôznymi darmi až po peniaze. Takýmto spôsobom si kupujú svoje dieťa a jeho lásku. Rodičia mnoho – krát nemajú na dieťa čas a v tomto kontexte sa nám môže naskytnúť otázka, aká rodina je pre dieťa adekvátnou? Zastávame názor, že najvhodnejšia rodina pre dieťa je rodina funkčná. Rodičia sa o deti zaujímajú, komunikujú s nimi, trávajú s ním dostatok voľného času a hlavne poskytujú im neustále citovú podporu.

Gáborová (2007, s.111) uvádza, že *„V rodine prebieha najintenzívnejšie a najužšie ľudské spolužitie. Dva základné druhy väzieb, ktoré sa utvárajú, to je väzba medzi manželmi a väzba medzi rodičmi a deťmi, sú v našej kultúre najpevnejšie a najprirodzenejšie. Rodina funguje ako spoločenská inštitúcia, ktorá poskytuje deťom nie len hmotnú, ale najmä citovú a morálnu istotu. Je prvotnou inštitúciou, v ktorej prebieha proces socializácie a výchovy dieťaťa. V oblasti uspokojovania citových potrieb dieťa je rodina nenahraditeľná. Pozitívny príklad zo života rodičov je určite tým najpôsobivejším kladným činiteľom, ktorý formuje osobnosť dieťaťa“.*

K rodine neodmysliteľne patrí aj miesto, kam sa radi vraciame a spoločne trávime chvíle so svojimi blízkymi. Domov je neodlúčiteľnou súčasťou rodiny a má pre dieťa nesmierny význam. Aj to je dôležitý komponent na ktorý nesmieme zabúdať, pretože ak dieťaťu neposkytneme miesto pre vytvorenie určitého citového vzťahu, príjemnej atmosféry a zároveň pohody môže sa to prejavíť v jeho správaní.

Podľa Matějčka (1989, s. 175, 176) *„Domov je nesmierne vzácna a dôležitá vec. Dobrý domov je jednou z podmienok šťastného detstva. A šťastné detstvo je jednou*

z podmienok pre dobré, zdravé utváranie ľudskej osobnosti. „Doma“ je tam, kam patríme, kde sa s nami počíta, kam môžeme prísť bez veľkých rozpakov, kde sa na nás čaká. Z toho vyplýva, že domov dieťaťa vytvárajú predovšetkým ľudia. K domovu ďalej patrí určitá stálosť prostredia. Dieťa si vytvára totiž citové vzťahy nielen k ľuďom, ktorí s ním žijú, ale i k veciam, ktoré ich obklopujú, k prírodnému okoliu, ku krajine, skrátka k celému životnému prostrediu“.

Vo vnútorných vzťahoch klinických rodín nachádzajú posudzovatelia atmosféru nedôvery očakávania nepríjemností. Vo funkčných rodinách sa naproti tomu očakáva dobré za dobré. Členovia rodiny na seba berú ohľady a rešpektujú sa. V rodine je jasná hierarchia zodpovednosti. V rodine existuje rovnováha medzi intimitou a potrebou zdieľania. V komunikácii dysfunkčných rodín sa zisťuje veľa protirečení, nedorozumení, zmätkov, neurčitostí. Komunikačná iniciatíva členov dysfunkčných rodín býva nízka, v rodine sa však môže vyskytovať niekto, kto sa pokladá za ich hovorca a strážcu rodinných pravidiel. Vo funkčných rodinách naproti tomu hovorí každý sám za seba. Komunikácia je živá, aktívna. Je v nej veľa dialógov, ktoré plynule prechádzajú od jednej dvojice k druhej (Matoušek, 1993, s. 118, 119).

„Rodinná komunikácia by nemala obmedzovať len príkazy, pokyny a to, čo je nové. Ideálna komunikácia zahŕňa úprimný, otvorený a zároveň priateľský dialóg. Pri výchove detí musíme zlepšovať nielen komunikáciu s nimi, ale aj komunikáciu s manželom, príbuznými či priateľmi. Deti sa učia najmä pozorovaním – spôsobom, ktorý si dospelí často ani neuvedomujú. Komunikácia v rodine by vždy mala byť presvedčivá, nie autoritatívna“ (Posse, Melgosa, 2002, s. 20, 21) .

Matoušek (1993, s. 119) uvádza, že *„V dysfunkčných rodinách, ktoré sa dostávajú do odbornej starostlivosti vďaka svojim problémom, sa pozoruje nápadne veľa negatívnych emočných prejavov, od ironizovania až k otvorenému a priamemu napádaniu. Vyskytujú aj neskryvané prejavy beznádeje a zúfalstva. V rodinách funkčných je atmosféra pozitívnejšia.“*

1.1 Funkcie rodiny

„Napĺňanie funkcii rodiny nie je možné uskutočniť v izolácii ale závisí od kvality jej spätosti so sociálnym prostredím. Základom funkčnosti rodiny je, samozrejme, kvalita vlastných rodinných vzťahov v jej vnútri, kvalita rodinnej interakcie. Výchova v patologickej rodine či mimo rodiny deformuje vývin osobnosti jedinca“ (Tirpák, 2010, s. 66).

Funkcie rodiny možno chápať z dvoch zorných uhlov, a to z hľadiska úloh, ktoré plní voči spoločnosti a z hľadiska úloh voči svojim členom. Rodina plní tieto funkcie: reprodukčnú, biologickú, socializačnú, psychohygienickú, ekonomickú, emocionálnu a výchovnú.

- Reprodukčná dáva nových členov nielen vlastnej skupine, ale aj spoločnosti.
- Biologická v manželstve sa uspokojujú sexuálne potreby muža a ženy, čo súvisí s reprodukčnou funkciou.
- Socializačná predstavuje nielen vo vzťahu k deťom, ktoré vďaka tomu, že vyrastajú v rodine stávajú sa členmi spoločnosti, ale aj vo vzťahu k manželom.
- Psychohygienická ktorá dáva pocit stabilizácie, bezpečnosti, citovej rovnováhy.
- Ekonomická zabezpečovaním nevyhnutných materiálnych zásob.
- Emocionálna pocit lásky a spolupatričnosti, pochopenie a výmena citov. Rodina dáva svojim členom príležitosť formovať a obohacovať vlastnú osobnosť (Gáborová, 2007, s. 109-111).
- Výchovná funkcia výchova detí v rodine nie je iba procesom jednostranným. Každá premyslená, vážne mienená výchova je totiž súčasne aj sebvýchovou. Rodina výchovne priamo vplýva na deti tým, že ich rodičia, ako aj starší súrodenci v súvislosti s opaterou, vzdelávaním, starostlivosťou o správny telesný a mravný vývin dieťaťa cieľavedome a sústavne vychovávajú. Ale vplýva naň aj nepriamo tým, že utvára pre dieťa spoločenské prostredie, ktorého celková aj konkrétna atmosféra a obsah sa odrážajú v psychike dieťaťa, formujú jeho duševný vývin (Bakoš, 1968, s. 142).

Podľa Tirpáka (2010, s. 68) *„Vychovávať sa učíme predovšetkým od svojich rodičov, často opakujeme tie isté výchovné chyby, ako to robili naši rodičia, bez toho, aby sme si to uvedomovali“*.

1.1.1 Štruktúra rodín

Rodina a rodinné spoločenstvo zažili v priebehu minulých stáročí a posledných desaťročí hlboké funkčné zmeny. Veľké rodiny ustúpili v prospech malých rodín. Takéto chápanie a transformácia rodiny dosť značne otriasajú jej postavením. Preto nie je v dnešnej dobe ničím výnimočným, že sa dosť značne narúša aj štruktúra rodiny, čiže dochádza k narúšaniu osobných vzťahov vo vnútri rodiny a tým pádom sa odráža aj na utváraní sociálnych vzťahov v rodine. Tieto vzťahy pôsobia tak, že vytvárajú rodinu, ktorá je vo svojej štruktúre: úplná, neúplná, bez otca, bez matky, s nevlastnou matkou, s nevlastným otcom alebo rozvrátená (Tirpák, 2010, s. 70).

Spôsob spolužitia členov úplnej rodiny umožňuje rozlišovať

- harmonickú rodinu, ktorá uspokojuje všetky potreby svojich členov,
- konsolidovanú rodinu, ktorá uspokojuje základné potreby členov a v ktorej nedochádza k vážnym nezhodám a poruchám pri výchovy detí,
- disharmonickú, narušenú, rozvrátenú, labilnú rodinu, pre ktorú je charakteristická atmosféra a kde rozdiely medzi partnermi vedú k stálym nezhodám, vyskytuje sa v nej alkoholizmus, nezáujem o dieťa alebo hrubé zaobchádzanie s partnerom či deťmi (Hamárová, 1986, s. 15).

Štruktúr rodín je viac. Matoušek (1993) v tejto súvislosti uvádza aj iné typy rodín ako sú rodina zanedbávajúca, prípadne týrajúca deti, rodina zo zneužívanou alebo týranou ženou, rodina s mentálne retardovaným dieťaťom, rodina s telesne postihnutým dieťaťom, rodina mladistvého delikventa, rodina s dospelým alkoholikom atď.

Podľa Sobotkovej (2007, s. 176, 177) „*Ideál rodiny s dvoma rodičmi nie je v reálnom živote vždy napĺňovaný, ale aj tak má svoj význam: kvalitný vzťah s medzi rodičmi je modelom, podľa ktorého sa deti učia vytvárať svoje budúce vzťahy.*“ Osamelým otcom sa muž stáva väčšinou vtedy, keď matka detí zomrie, opustí rodinu alebo je pre vážnu chorobu celkom vyradená zo starostlivosti o rodinu. Pre muža, ktorý zaujímal tradičnú otcovskú rolu, môže byť pomerne ťažké prevziať rolu absentujúcej matky. Chýbajú mu skúsenosti ženy prameniace z intímneho spolužitia detí a matky.

Neúplná rodina môže vzniknúť rôznymi okolnosťami. Rozvodom rodičov, alebo aj smrťou jedného z partnerov, alebo môže ísť o slobodnú matku. Veľmi zjednodušene však možno konštatovať, že neúplná rodina je horším predpokladom pre zdravý vývin

dieťaťa, ako rodina úplná. Neúplnosť rodiny na dieťa nemusí pôsobiť osudovo (Gáborová 2007, s. 116).

Rozpad rodiny predstavuje značnú záťaž práve pre deti školského veku. Rodinné zázemie prestáva byť samozrejmosťou a stane sa problémom, ktorý je potrebné nejako vyriešiť. Rozpad rodiny sa obyčajne prejaví i vo vzťahu ku škole (Vágnerová, 2000, s. 175, 176).

Žiaľ, aj v súčasnosti častým a obtiažnym spoločenským problémom býva výchova detí, ktoré vyrastajú mimo rodinu. Najčastejšie sú to detské domovy, v ktorých deti aj pri najväčšej starostlivosti ošetrovateliek a vychovávateľiek nedosahujú takého stupňa rozvoja, ako deti vychovávané v rodinách, príp. s jedným rodičom. Odlúčenie od matky vyvoláva u dieťaťa silnú psychickú depriváciu, podobne ako v spomenutých zariadeniach časté striedanie ošetrovateliek. U takýchto detí sa stretávame s poruchami v citovej a sociálnej oblasti, a tým aj v mravnoetickom vzťahu, ktoré pretrvávajú aj v ďalšom živote. U osirelých detí nachádzame takmer pravidelné poruchy v učení, ktoré sa nevzťahujú na nedostatok nadania, ale skôr na citové a sociálne poruchy vyvolané stratou rodičov (Gáborová, 2007, s. 119).

1.1.2 Faktory ovplyvňujúce výchovnú funkciu

Výchovná funkcia rodiny je ovplyvňovaná viacerými faktormi. Výchovná funkcia nepredstavuje iba výchovu vlastných detí, no zahŕňa v sebe aj výchovu muža a ženy navzájom, tiež sa explicitne dotýka výchovy nevlastných, adoptovaných či detí príbuzných a známych, ak ide o bezdetný pár (Tirpák, 2010, s. 68).

K týmto faktorom zaraďujeme ekonomický, demografický a kultúrny.

- K ekonomickému faktoru patrí predovšetkým zamestnanosť (profesia) rodičov, otcov i matiek, a vplyv tejto skutočnosti na deti. Charakter a kvalita bývania, vybavenie domácnosti. Finančné zabezpečenie.
- Demografický faktor zahŕňa predovšetkým dva okruhy problémov a to, celková štruktúra rodiny (vrátane veku) a aspekty vyplývajúce z pôsobenia otca, matky, súrodencov, prípadne prarodičov ide predovšetkým o úplnosť či neúplnosť rodiny, ale taktiež napr. o počet detí, špecifické výchovné problémy vytvára prostredie s veľkým počtom detí (Kraus 2008, s. 86, 87).

Bakošová (2008, s. 92, 93) uvádza, že z hľadiska demografických údajov je pre rodinu žijúcu na Slovensku na prahu nového tisícročia charakteristické:

- dlhodobý pokles pôrodnosti,
- zvyšovanie veku matiek pri pôrode,
- zvyšovanie počtu detí narodených mimo manželstva,
- pokles sobášnosti, zvyšovanie rozvodovosti,
- zmena štruktúry rodín,
- klesá zastúpenie úplných rodín,
- zvyšuje sa podiel neúplných rodín,
- zmena veľkosti rodín,

Kultúrny faktor pre nás znamená

- zloženie rodiny, pri tejto charakteristike berieme do úvahy všetky osoby, ktoré žijú v spoločnej domácnosti a môžu zasahovať, či už aktívne alebo pasívne, do výchovy detí,
- úplnosť rodiny čiastočne vplýva z predchádzajúcej charakteristiky, no na rozdiel od nej nás nezaujíma vplyv iných osôb na výchovu, ale to, či sa v rodine na výchove zúčastňujú otec i matka dieťaťa,
- vzdelanie rodičov môže ovplyvniť výchovu v rodine, nemusí však vzhľadom na ostatné podmienky ovplyvňovať ich schopnosť adekvátne vychovávať svoje deti v súlade s potrebami spoločnosti,
- zamestnanie a pracovné zaradenie, treba poznať najmä v súvislosti s predpokladom, že ten z rodičov, ktorý má v zamestnaní vedúcu funkciu, bude sa usilovať rozhodovať aj o výchovných problémoch, i keď na druhej strane bude mať pravdepodobne na deti menej času,
- množstvo spoločne prežitého času, vzhľadom na predchádzajúcu charakteristiku musí nás zaujímať, kedy prichádzajú domov rodičia z práce a deti zo školy,
- spôsob využívania voľného času je kvalitným ukazovateľom predchádzajúcej charakteristiky. Preto treba vedieť, čo robia deti po návrate zo školy alebo školskej družiny, aké majú povinnosti v domácnosti, aké majú záujmy, ako využívajú voľný čas, soboty nedele i prázdniny. Podstatné pritom je, či rodičia vedia, čo ich deti zaujíma, čo robia a čo by chceli robiť, ale aj to, ktorým činnostiam sa venujú deti spoločne s rodičmi (Hamárová, 1987, s. 9, 10).

1.1.3 Rodinné prostredie

Pod týmto pojmom môžeme rozumieť súhrn všetkých podnetov materiálneho a duchovného charakteru, pôsobiacich na jednotlivých členov rodiny. Je to druh spoločenského prostredia (sociálne mikroprostredie), ktoré ovplyvňujú i spoločenské vzťahy. Rodinné prostredie je súčasne prostredím, v ktorom dochádza na jednej strane k nezámernému výchovnému pôsobeniu na členov rodiny (napr. vplyvom kultúrnych podmienok) a na druhej strane sa v ňom realizujú funkcie rodiny (napr. výchovná). S poznávaním kultúrneho prostredia vlastnej rodiny si dieťa zároveň osvojuje aj primerané spôsoby správania sa a cítenia v procese nazývanom socializácia (Tirpák, 2007, s. 35).

„Rodinné prostredie v ktorom žena i muž plnia svoje rodičovské poslanie, je najvhodnejším základným výchovným prostredím pre vývin dieťaťa. Ďalším predpokladom je harmonické pôsobenie rodiny, školy a ďalších inštitúcií. Často sa konštatuje, že rodina stratila svoju autonómnosť pri výchove detí a v dôsledku toho sa redukovala jej výchovná funkcia. Pravda je, že rodina nie je jedinou inštitúciou, ktorá formuje deti“ (Hamárová, 1987, s. 31).

1.1.4 Riziká rodinného prostredia

Gáborová (2007, s. 59) uvádza, že *„Dieťa je obklopené prostredím bohatým na konflikty, hrubosť, násilie. Udalosti, ktoré sa okolo dieťaťa odohrávajú, dieťa nie je schopné psychicky stráviť, takže sa s nimi vyrovnáva formou najrôznejších porúch, často na hraniciach psychickej normality.“*

Dlhodobé neurovnané výchovné prostredie deti frustruje a vytvára terén aj pre rôzne patické reakcie. Neprítomnosť otca má za následok syndróm karencie autority, ktorý postihuje osobnosť, správanie a medziosobnostné vzťahy. Mladý jedinec sa v ťaživej životnej situácii, z ktorej nenachádza východisko, často identifikuje s inadequate vnímanými vzormi. Iným príkladom neprítomnosti rodiča (najčastejšie otca) v rodine je výkon trestu odňatia slobody. Samozrejme, aj takýto identifikačný vzor, hoci veľmi blízky dieťaťu, je nevhodný pre jeho správnu výchovu. Významným nepriaznivým faktorom vo výchove sú agresívne prejavy či priame násilie v rodine (Turček, 2003, s. 12-15).

Lovaš (2010, s. 105) uvádza, že „*Pre väčšinu ľudí tvorí ich základné bezprostredné sociálne prostredie rodina. Aj pre rodinu však platí, že voči agresii nie je žiadne sociálne prostredie imúnne, a že agresia sa vyskytuje vo všetkých druhoch sociálnych vzťahov*“.

Vyšší výskyt sa najčastejšie spája s chudobou a nízkym stupňom dosiahnutého vzdelania rodičov. Z psychologického hľadiska sa považujú za rizikové tie faktory, ktoré sa týkajú vzťahov v rodine, štruktúry rodiny (úplnosť), vzťahov rodičov k dieťaťu (či bolo želané, či sa nepodobá niekomu, koho rodičia nemajú radi), telesných alebo osobnostných charakteristík, ktoré komplikujú starostlivosť o dieťa (tamtiež, 2010, s. 117).

Násilné správanie môže dieťa preukazovať už voči svojim vrstovníkom v škole, alebo neskôr v partnerstve. „*Dieťa s najväčšou pravdepodobnosťou nemalo skúsenosť s tým, že môže svoj názor či svoju vôľu presadiť pokojnou cestou, alebo si dieťa na základe brutálneho správania otca vytvorilo názor, že násilie a ponižovanie ženy je úplne bežnou záležitosťou*“ (Buskotte, 2008, s. 137, 138).

Telesne týranie dieťaťa je ventilom psychického napätia rodiča, ktorý trpí depresiou, úzkostnou poruchou apod. Anomálna osobnosť rodiča, môže zhoršovať jeho schopnosť vnímať potreby dieťaťa. Rizikovým rodičom môže byť rodič, ktorý bol sám v detstve týraný (Matoušek, Pazlarová 2010 s. 139).

„*Skúsenosť z domu, z rodinnej interakcie a atmosféry, formuje detský pohľad na svet, na jej základe si dieťa vytvára vlastnú sociálnu konštrukciu reality. Od tejto predstavy sa odvíjajú jeho očakávania, nádeje, motivácia, pohľad do budúcnosti.*“ Zlé zaobchádzanie a zanedbávanie detí sa vyskytuje z hľadiska štruktúry spoločnosti prakticky vo všetkých vrstvách. Pokiaľ ide o školskú výkonnosť, u týchto detí sa častejšie vyskytujú poruchy učenia, pamäti a pozornosti, či nedostatočná motivácia k podávaniu adekvátneho výkonu vzhľadom k potenciálu dieťaťa. Hľadanie identity v puberte a adolescencii sa u týraných detí môže spojiť s identifikáciou sa s agresívnym rodičom. Táto skutočnosť sa považuje za jeden z najzávažnejších dôsledkov týrania, nakoľko vedie k tomu, že dieťa je náchylné uplatňovať násilné spôsoby správania vo svojich interpersonálnych vzťahoch. V dospelosti býva zážitok opakovaného násillia v detstve dávaný do súvislosti s emocionálnym otupením, zníženou emocionálnou a sociálnou kompetentnosťou, vyšším výskytom psychických porúch, s neschopnosťou vytvárať uspokojivé partnerské vzťahy (Fuchsová, 2009, s. 23-26).

Najčastejšou formou týrania je zanedbávanie. Zanedbanosť má v našom prípade podobu nerozvinutého sociálneho správania so sklonom k antisociálnemu správaniu, ku krádežiam. Takto postihnuté deti sú nedôverčivé, neschopné nadviazať ľudský vzťah (Bakošová, 2008 s. 103).

Emocionálne zanedbávanie je neschopnosť starajúcich sa osôb poskytovať dieťaťu psychologickú podporu nevyhnutnú pre jeho psychický rozvoj. Mnoho výskumných štúdií doložilo dôležitosť bezpečného a milujúceho vzťahu medzi dieťaťom a dospelým pre zdravý fyzický a emocionálny vývoj. Štúdium o hospitalizme detí, ktoré boli po narodení bez kontaktu s matkou v nemocnici alebo v ústavnom zariadení, svedčia o dlhodobých, niekedy celoživotných následkoch nedostatku fyzického kontaktu a emocionálnej interakcii v detstve. Predovšetkým dotyky, taktilná stimulácia, sú dôležité pre kognitívny a emocionálny vývin detí. Emocionálne zanedbávané deti často trpia syndrómom apatie a márnosti (Matoušek, Pazlarová, s. 137-138).

„Každé dieťa potrebuje v rodine emocionálne zakotviť a mať istotu vo vzťahu k svojim najbližším, inak z neho môže vyrásť človek citovo povrchný, hrubý i bezohľadný. Citový vzťah v ktorom je pocit bezpečia vytvára základ pre zdravý vzťah dieťaťa aj k širšiemu sociálnemu okoliu“ (Kunák, 2007, s. 16).

Turček (2003, s. 17) ďalej uvádza, že: *„Harmonický rozvoj emočných štruktúr dieťaťa je samozrejým predpokladom optimálnych vzťahov s jeho okolím, najmä s najbližšími osobami.“*

V súvislosti s násilím vymedzuje náš právny systém v Trestnom zákone § 208 (v znení zákona č. 650/2005 Z. z.) 300/2005 Z. z. z 20. Mája 2005 postih za týranie blízkej osobe a zverenej osobe takto: Kto týra blízku osobu alebo osobu, ktorá je v jeho starostlivosti alebo výchove, spôsobujúc jej fyzické utrpenie alebo psychické utrpenie

- a) bitím, kopaním, údermi, spôsobením rán a popálenín rôzneho druhu, ponižovaním, pohŕdavým zaobchádzaním, neustálym sledovaním, vyhrážaním, vyvolávaním strachu alebo stresu, násilnou izoláciou, citovým vydieraním alebo iným správaním, ktoré ohrozuje jej fyzické alebo psychické zdravie alebo obmedzuje jej bezpečnosť,
- b) bezdôvodným odopieraním stravy, oddychu alebo spánku alebo odopieraním nevyhnutnej osobnej starostlivosti, ošatenia, hygieny, zdravotnej starostlivosti, bývania, výchovy alebo vzdelávania,

c) nútením k žobrote alebo k opakovanému vykonávaniu činnosti vyžadujúcej jej neúmernú fyzickú záťaž alebo psychickú záťaž
vzhľadom na jej vek alebo zdravotný stav alebo spôsobilej poškodiť jej zdravie,
d) vystavovaním vplyvu látok spôsobilých poškodiť jej zdravie, alebo
e) neodôvodneným obmedzovaním v prístupe k majetku, ktorý má právo užívať,
potrestá sa odňatím slobody na tri roky až osem rokov
(<http://www.zbierka.sk/default.aspx?sid=3&category=11>).

Rizikovou životnou udalosťou z ekonomického hľadiska je samozrejme rozvod, ktorý najviac dopadá na ženy- matky a ich deti. Mužov sa táto životná udalosť dotkne menej, pretože sú schopní finančnú stratu vyrovnať. Z ekonomického hľadiska je najvýhodnejším zabezpečením detí a rodiny tradičný model manželstva a partnerstva oboch rodičov (Matoušek, Pazlarová, 2010, s. 83).

Či je rodina funkčná alebo nefunkčná, dieťa si z nej odnáša určité vzory, ktoré sú výsledkom jeho ďalšieho správania. Takéto správanie ho ovplyvní na celý život. V rodine, ako sme uviedli sa môže vyskytnúť alkohol, násilie, neúcta k ostatným členom rodiny a to všetko si dieťa z tohto prostredia odnáša. Deti v takomto prostredí prežívajú strach, sú uzavreté alebo terčom posmechu svojich spolužiakov. Nemajú vytvorenú sebadôveru a tým sa znižuje ich hodnota a potenciál. Podstata takéhoto rodičovstva spočíva tiež v tom, že aj deti sa dokážu stotožniť s takýmto správaním, ktoré im rodičia ponúkajú. V mnohých prípadoch ak sú obklopené agresívnym správaním sa toto správanie odzrkadlí aj na nich, ak rodič holduje alkoholu stotožnia sa s ním aj ich deti, ak sa im nedostáva citovej podpory, tak ju nedajú ani svojim deťom. Tak teda čo dieťa najviac potrebuje, aby sa z neho stal človek, ktorý dokáže byť plnohodnotný nie len pre rodičov, ale aj ako opora a stabilita pre spoločnosť? V tomto smere sa nám môže naskytnúť otázka, či sa dieťa narodí s určitými vrodenými dispozíciami a či ich rodičia môžu nejakým spôsobom ovplyvniť?

1.1.5 Psychické potreby dieťaťa

„Čo deti najviac potrebujú? Dáme však túto otázku tzv. verejnosti, dostaneme najčastejšiu odpoveď, že deti potrebujú lásku! Je potrebné rozumieť základným

psychickým potrebám dieťaťa, je potrebné rozumieť jednotlivým fázam jeho vývinu a najviac je potrebné rozumieť každému dieťaťu zvlášť v jeho individualite a jedinečnosti. Výchova dieťaťa je tvorivé dielo!“

Tak ako existujú životne dôležité potreby biologické (potrava, teplo, ochrana pred úrazom apod.), ktoré musia byť plne uspokojené, aby malé dieťa mohlo vôbec prežiť, sú tu i základné životne dôležité potreby psychické, ktoré musia byť náležite a v pravý čas uspokojené, ak sa má dieťa vyvíjať v osobnosť psychicky zdravú a zdatnú. Sú to:

1. Potreba určitého množstva, kvality a premenlivosti vonkajších podnetov.

Takým prívodom podnetov sa organizmu umožňuje, aby sa „naladil“ na žiaducu úroveň aktivity. Pre človeka to znamená, že sa nebude nudiť ani že nebude sústavne podnetmi preťažovaný.

2. Potreba určitej stálosti, poriadku a zmysle podnetov.

Hovoríme tomu zmysluplný svet. Naplnenie tejto potreby umožňuje, aby sa z podnetov, ktoré k nám prostredníctvom všetkých našich zmyslov prichádzajú.

3. Potreba prvotných citových a sociálnych vzťahov k osobám prvotných vychovávateľov.

Náležité uspokojenie tejto potreby prináša dieťaťu pocit životnej istoty a je podmienkou pre žiaduce vnútorné usporiadanie jeho osobnosti.

4. Potreba identity, tj. potreba spoločenského uplatnenia a spoločenskej hodnoty.

Z náležitého uspokojenia tejto potreby vychádza zdravé vedomie vlastného ja. Toto vedomie potom je ďalej podmienkou pre to, aby si človek mohol na svojej vývinovej dráhe osvojiť užitočné spoločenské role a stanoviť si hodnotné ciele pre svoje snaženie.

5. Potreba otvorenej budúcnosti alebo životnej perspektívy.

Dáva ľudskému životu časové rozpätie. Znamená rozpätie medzi otvorenosťou a uzavretosťou osudu, medzi nádejou a beznádejou, medzi životným rozletom a zúfalstvom. (Matějček, 2007, s. 37, 38).

2 VÝVIN DIEŤAŤA

„Vývin dieťaťa je proces, v ktorom sa kvalitatívne i kvantitatívne menia všetky stránky osobnosti dieťaťa. V hre sú faktory biologické, psychologické, pedagogické, sociálne“ (Kunák, 2007, s. 20).

Novorodenecké obdobie - najpodstatnejšou charakteristikou tohto obdobia je adaptácia, prispôsobenie sa dieťaťa týmto novým životným podmienkam. Dieťa si na svet prináša určité predpoklady na utváranie sociálnych kontaktov. Na uspokojovanie všetkých potrieb dieťaťa sa najviac podieľa matka. Preto kontakty s ňou, interakcia matky s dieťaťom, jej kvalita, majú veľký vplyv na ďalší telesný i psychický vývin dieťaťa (Končeková, 2007, s. 88).

Vágnerová (2000, s. 45) uvádza, že *„Matka predstavuje pre novorodenca významný objekt. Je potrebné si uvedomiť, že pre neho nie je novou a neznámou bytosťou. Dieťa si pamätá jej hlas a reaguje naňho.“*

Novorodenec je síce absolútne závislý na dospelých, nič menej je veľmi dobre pripravený pre prijímanie podnetov zo svojho okolia. Veľmi dôležitý je dotyk (Mertin, 2011, s. 99).

Obdobie dojčenia - trvá od narodenia do konca prvého roka. Končí sa tým, že si dieťa môže osvojiť dva typicky ľudské znaky – vzpriamenú chôdzu a reč. Už v druhom mesiaci dieťa citovo (kladne) reaguje na prítomnosť dospelého. Domáha sa pozornosti blízkych dospelých v rôznych prejavoch (Končeková, 2007, s. 96, 102).

Matějček (1996, s. 35) charakterizuje obdobie batolaťa, ktoré *„Je zaiste veľmi významné preto, že sa tu objavujú ďalšie dve pozoruhodné zručnosti, ktoré významne posúvajú vývin dieťaťa špecificky ľudským smerom, sú to prvé kroky a prvé slová. To podstatné je, že dieťa vstupuje už do druhej vývinovej epochy, ktorá sa i pre vychovávateľov bude stávať náročnejšou“.*

Pre dieťa v tomto období je dôležitý priestor bytu, domu, či záhrady a ďalej osoby z rodiny. Medzi základné vývinové úlohy patrí rozvoj hrubej a jemnej motoriky. V tomto období rozhodujúca podpora, ktorú v rozvoji dieťaťa dospelí poskytujú vo všetkých oblastiach života (Mertin, 2011, s. 125).

V treťom roku si dieťa začína lepšie uvedomovať samo seba, svoje ja, svoju osobu ako nositeľa vlastných činov. Hovoríme o tzv. období prvého vzdoru alebo krízy troch rokov (Končeková, 2007 s. 111).

„Aby dieťa mohlo čerpať sily pre nové podnikanie, aby nachádzalo cestu od ja k ty a rozvíjalo svoju vlastnú identitu, musí mať istotu stáleho návratu do hniezda. Obdobie vzdoru má veľký význam pre uvedomenie si protikladných citov a afektívneho vyjadrenia, rovnako ako obmedzenie u seba samého a u druhých“ (Překopová, 1993, s. 134).

Matějček (1996, s. 40) uvádza, že *„Je to vývinová záležitosť a že súvisí zo zrelosťou detskej osobnosti, ktorá na jednej strane pomerne ľahko dospela k formovaniu „rodinnej“ identity, na druhej strane si ale ťažko razí cestu k schopnosti prispôbovať sa nárokom spoločenského okolia“*.

Podľa Končekovej (2007, s. 112) *„Výchovné zvládnutie tohto obdobia predpokladá chápanie toho, že správanie dieťaťa nie je v podstate zamerané proti dospelému, nie je ani spochybňovaním jeho authority, ale jednoduchým cvičením možnosti chcieť niečo iné, odlišné, než chce dospelý.“*

Predškolský vek - Je to obdobie takzvaného samočinného učenia, predovšetkým učenia napodobňovaním. Hoci dieťa už vie rozoznať dobro od zla, aspoň približne vie, čo sa smie a čo nie, bez dohľadu rodičov sa často dostáva do kritických situácií. Rodičia majú nechať deťom dostatočný priestor na hry, nepreťažovať ich množstvom činností, ktoré ešte nemôžu zvládnuť, ale zároveň rozvíjať ich citovú, vôľovú a rozumovú stránku osobnosti tak, aby boli dostatočne pripravení na vstup do školy (Prevendárová, 1996, s.66, 67) .

Matějček (1996, s. 49) uvádza, že *„Zo všetkého najvýznamnejšie však je, že v tomto veku na podklade vývinových ziskov v oblasti intelektovej a citovej sa kladú základy pre vzťah nad iných vzácny, ušľachtilý a povznášajúci – totiž priateľstvo. Musí byť teda našou prvoradou výchovateľskou starosťou pripraviť k tomu dieťaťu vhodné podmienky.“*

Predškolská socializácia dieťaťa má v ňom upevňovať zmysel pre vzdialenejšie životné perspektívy, prostredníctvom ktorých sa mu otvára výhľad na splnenie nových cieľov. Jednou z najdôležitejších úloh rannej socializácie je pomôcť dieťaťu, aby sa naučilo zmierovať s frustráciou a konfliktami a úspešne ich prekonávať (Gáborová, 2007 s. 58, 59).

Mladší školský vek - Dieťa tohto veku je schopné chápať podstatu určitej skutočnosti a nenechá sa ovplyvniť určitými premenami. Rola školáka má určité znaky, ktoré by mali rešpektovať všetky deti. Školák musí prijať novú autoritu učiteľa. Spolužiaci sú pre neho rovnocennými partnermi, s ktorými sa porovnáva. Pre vývin dieťaťa je najvýhodnejšia kompletná a funkčná rodina. Rozpadom rodiny stráca dieťa možnosť získať mnohé pozitívne skúsenosti (Vágnerová, 2000, s. 207).

Veľmi charakteristické pre toto obdobie je, že ním zahajujeme nekonečné obdobie formovania vzdelania. Pokiaľ sa dieťaťu darí v škole, tak ide o obdobie pomerne pokojné (Mertin, 2011, s. 167).

Matějček (1996, s. 63) uvádza, že *„Záujem o školskú prácu dieťaťa majú prejavovať všetci, ale pracovať s ním, tj. robiť úlohy, kontrolovať prípravu atď., by mal ten, kto má na to najlepšie nervy!“*

Starší školský vek – Je obdobím, kedy sa u detí objavuje tzv. rodičovské správanie. V tomto veku sa mnohé deti dokážu o svojich malých súrodencov veľmi dobre postarať (tamtiež, s. 73, 74).

Citové reakcie pubescentov sa mnoho – krát javia ako menej primerané situácii. Dospievajúci sa stávajú introvertnejšími. Významnou súčasťou identity sa stane i profesijná rola, ku ktorej dospievajúci svojou voľbou smeruje. Socializačný rozvoj pubescenta je ovplyvnený jeho novými kompetenciami, ktoré sa prejavujú i v spôsobe rôznych sociálnych vplyvov. Mení sa vzťah ku škole, dobrý prospech prestáva byť cieľom a stáva sa prostriedkom. Jednou z vývinových potrieb pubescenta je odpútanie sa od rodiny. Emancipácia od rodiny nevedie ku zrušeniu citovej väzby k rodičom, ale k jej premene. Pubescent odmieta formálnu rodičovskú autoritu, je k rodičom kritický. Vrstovníci sa stávajú neformálnymi autoritami, ktoré majú značný vplyv. Potreba priateľstva sa zvyšuje, dôležité sú i prvé lásky (Vágnerová, 2000, s. 251, 252).

Matějček (1994, s. 58) ďalej uvádza, že *„Je to doba vyrovnanej konsolidácie. Vývinové zisky a výboje mladšieho školského veku sa teraz spracovávajú, zarovnávajú, systematizujú a pripravuje sa zázemie pre ďalší vývinový skok s pubertou a všetkým tým, čo k tomu patrí.“*

Adolescencia sa začína v puberte, keď sa objavujú sekundárne pohlavné znaky a končí sa osemnástym rokom, teda vo veku, keď sa mladý človek stáva dospelým aj podľa

zákona. Vývin síce u každého prebieha rôznym tempom, no podľa rovnakých zákonitostí (Fenwicková, 1994, s. 15).

„U dospelých nie je sklamanie z adolescencie nič nové. Niektoré deti prejdú z detstva do dospelosti pokojne, bez mimoriadne dramatických okamihov. Pre niektoré rodiny je to však búrlivé obdobie. Aj tie najlepšie vzťahy medzi rodičmi a deťmi sa však narušia, ak sa rodičia nevedia prispôbiť potrebám dospievajúceho dieťaťa“ (tamtiež, s. 27).

2.1 Výhovné štýly a výchova

Zásadný vplyv na dieťa ma tiež spôsob rodičovskej výchovy. Pokiaľ rodičia uplatňujú výchovné zásady príliš striktné a nepripúšťajú žiadnu diskusiu, je pravdepodobnejšie, že dieťa bude mať nižšie sebavedomie a bude uzavreté a nešťastné. Pokiaľ sú rodičia naopak príliš zhovievaví a povolní, dieťa si robí, čo chce, nevytvorí si mechanizmus ovládania svojich pohnútok a môže sa z neho stať agresívny človek. Pokiaľ má dieťa rodičov, ktorí sa nezaujímajú o to, čo robí a do jeho záležitostí sa vôbec nepletú, môže byť agresívny, trpieť nedostatkom sebakontroly a sebavedomia (Train, 2001, s. 48).

Autoritársky, autokratický výchovný štýl je charakteristický tým, že vo výchove je uplatňovaná sila, nátlak, zákazy, príkazy, tresty. Je málo príležitostí k samostatnosti a iniciatíve, málo sa dbá na individuálne potreby, dieťa je odmietané, vzťahy sú odcudzené. Permisívny, liberálny vyjadruje pasívny prístup rodiča k výchove, nedostatočné vedenie dieťaťa, uvoľnené vzťahy, nedostatok organizovanosti, istoty, malú efektivitu výchovného pôsobenia. Dieťa pociťuje nedostatok emocionálnej závislosti a rodičovskej lásky. Liberálny výchovný štýl môže viesť k hľadaniu zázemia mimo rodinu. Rizikom je náchylnosť ku konformite s asociálnou skupinou (Kunák 2007, s. 68, 69).

Rodičovský štýl výchovy nemusí byť po celý život dieťaťa úplne rovnaký. Sú rodičia, ktorí majú pocit, že predškolské dieťa môže skoro všetko a až s nástupom do školy ich začnú výraznejšie privykať k povinnostiam a životnej realite (Mertin, 2011, s. 61).

Pre dieťa je rodina prvým prostredím, kde sa začínajú formovať vlastnosti a charakter osobnosti a je teda veľmi dôležité, aby nielen rodinné prostredie ale aj samotní rodičia, ktorí ho utvárajú mali zodpovedný prístup ku výchove. Samozrejme netvrdíme, že rodičia

nerobia chyby, ale mnoho – krát sa stáva, že rodičia svojím nevhodným správaním dávajú zlý príklad do života. Takéto správanie rodičov dieťa znáša nie len z psychickej, ale aj z emocionálnej stránky veľmi zle. Vyhrotené sú najmä vzťahy so spolužiakmi, kde sa buď stáva terčom výsmechu, ale aj samo môže správaním typickým pre prostredie v ktorom žije ubližovať iným.

Podľa Hamárovej (1986, s. 9) je *„Rodina jedinou výchovnou inštitúciou v našej spoločnosti, ktorá je právne zodpovedná za výchovu detí a súčasne sa od jej dospelých príslušníkov nevyžaduje ani najzákladnejšie pedagogické vzdelanie“*.

Pre vytvorenie základnej dôvery, pevnej väzby, je v najrannejšom detstve dôležité, aby boli detské potreby uspokojené dôsledne, spoľahlivo a predovšetkým spontánne. Niektorí rodičia nejdú k dieťaťu v tejto fáze vývinu hneď, keď sa rozplače, pretože sa domnievajú, že by ho inak rozmaznali, že by boli závislí oni na ňom a naopak. Takéto úvahy sa môžu negatívne prejaviť na citovom vývine dieťaťa. Príliš silná väzba, nadmerné ochraňovanie a neprimerané rozmaznávanie vedú k neistému sociálnemu správaniu detí (Roogge, 1999, s. 29, 45).

Gáborová (2007, s. 35) uvádza, že *„Problémy determinácie vývinu a utvárania osobnosti sa sústreďujú najmä okolo otázok, či je v moci rodičov, učiteľov, vychovávateľov stvárať osobnosť človeka, či má výchova nejaké možnosti v tomto stvárňovaní, alebo či budúcnosť jednotlivca je daná dedične. Uplatňujú sa tu faktory biologické, prírodné a spoločenské, ale aj psychické.“*

Demokratické metódy výchovy detí sú založené na princípoch rovnosti a vzájomného rešpektu. Rodič, ktorý sa pri výchove opiera o princípy demokracie, taktiež dieťa povzbudzuje. Chápe teda dieťa ako jedinečného tvora, ktorý má právo na lásku a rešpekt (Dinkmeyer, 1996, s. 13).

„Jednou z najdôležitejších ciest k zlepšeniu vzájomných vzťahov medzi rodičmi a deťmi je povzbudenie. Povzbudenie je proces, v ktorom sa sústreďujeme na úspechy a schopnosti dieťaťa, aby sme v ňom vybudovali sebadôveru a sebaúctu“ (tamtiež, s. 43).

Berneová (2003, s. 8-15) uvádza, že *„Budovanie sebadôvery u detí je predovšetkým záležitosťou lásky. Ďalšou vecou, ktorú je potrebné mať neustále na pamäti, je že budovanie sebadôvery je proces obvykle pomalý. Trpezlivosť a vytrvalosť sú dôležité vlastnosti, ktoré by mali mať rodičia, učitelia, terapeuti a všetci dospelí, ktorí sa o deti*

starajú a chcú pomôcť vybudovať v nich sebadôveru. Deti potrebujú sebadôveru, aby mohli rozvíjať päť hlavných oblastí života, telesnú, rozumovú, citovú, duševnú a oblasť medziľudských vzťahov. Sebadôvera prináša energiu a pomáha dieťaťu prekonať prekážky, s ktorými sa na ceste dospelosti stretáva“.

Na dieťa negatívne dolieha ako prehnaná starostlivosť a s ňou spojené vysoké nároky rodičov, tak aj ich nezáujem o ne, o školu a školský prospech. *„Striedanie rôznych spôsobov výchovy, nejednotnosť výchovného pôsobenia, kedy rodičia sú po prvé veľmi prísny, po druhé príliš zhovievaví či ľahostajný, vedie dieťa k neistote, k pocitu, že nikam nepatrí, má však i pocit, že rodičom na ňom nezáleží a môže si teda robiť, čo chce.“* Rovnako jednostranné zameranie rodičov na profesiu a ekonomické aktivity spôsobuje, že nemajú na svoje deti čas, sú preťažení, nervózni, pod stálym tlakom, starostlivosť o dieťa je nahradená peniazmi, doma chýba pohoda a klud. Dieťa potom hľadá prostredie, kde bude prijaté, kde jeho peniaze budú znamenať vysokú pozíciu na rebríčku hodnôt (Martínek, 2009, s. 99, 100).

Fenwicková (1994, s. 52) uvádza, že *„V rodine by nastal skutočný chaos, keby každý robil všetko inakšie a v inom čase. Rodiny si určujú pravidlá, ktoré všetci dodržiavajú najmä preto, že sú praktické a vyhovujú väčšine členov rodiny. Niektoré situácie si vyžadujú veľmi prísne pravidlá, ak sa týkajú zdravia a bezpečnosti detí“.*

Podľa Mulhanovej (1996, s. 127) *„Dieťa cíti istotu a pocit bezpečia, keď sa pohybuje v rámci pochopiteľných a jasne vymedzených pravidiel. Vo svojom detskom chápaní vie, čo sa od neho očakáva a že sa nedostane do ťažkostí, iba ak úmyselne tieto hranice prekročilo. Dieťa môže byť zmätené, alebo môže zatrpknúť, ak dnes platia pravidlá podľa rozmaru a svojvôle rodičov a zajtra už nie, alebo keď ich dieťaťu povedia až vtedy, keď ich poruší.“*

2.1.1 Nebezpečné prvky vo výchove a ich prejavy

Za zvlášť nebezpečné prvky vo výchove dieťaťa pokladáme:

- protichodnosť požiadaviek rodičov,
- sústavné kritizovanie dieťaťa,
- citovo chladný postoj k nemu,
- rozmaznávanie,

- extrémne vysoké požiadavky na dieťa,
- zanedbávanie rodičovskej výchovy,
- nepripúšťanie samostatnosti a obmedzovanie dieťaťa,
- preferovanie niektorého z detí,
- podplácanie detí, v ktorom sa spájajú prvky rozmaznávania a úplnej voľnosti, cieľom je zakryť nedostatky,
- chyby a previnenia rodičov voči deťom,
- nepriateľský, agresívny postoj k dieťaťu (Prevendárová, Kubíčková, 1996, s. 65, 66).

Roogge (1999, s. 45) udáva, že: *„Príliš silná väzba, nadmerné ochraňovanie a neprimerané rozmaznávanie vedú k neistému sociálnemu správaniu detí“*.

„Nadmerná rodičovská starostlivosť zanecháva v deťoch nanajvýš rozporuplné skúsenosti. V celkovom vzťahu medzi rodičmi a dieťaťom sa môže prejavovať napätím, stresom a silnou psychickou záťažou“ (tamtiež, s. 107).

Matějček (1989, s. 189) uvádza, že *„Jedným z najčastejších výchovných prehreškov, ktorých dopúšťajú inak dobrí a rozumní rodičia, je nedostatok ohľadu k individualite dieťaťa. K jeho individuálnym potrebám, sklonom, tendenciám, temperamentu, životnému zameraniu“*.

Strach nevyplýva len z procesu citového a rozumového vývinu dieťaťa. Nezriedka býva strach rovnako výsledkom výchovného snaženia rodičov a vzťahov vo výchove. Strach je pritom vytváraný nielen výchovným štýlom, ktorý odmieta dieťa. Pretože výchovne podmienený strach vyplýva často zo sociálnych vzťahov medzi rodičmi a deťmi. Výchovno podmienené strachy často vznikajú doma. Sociálny strach môže vyplývať:

- z nedostatočného citového prímania dieťaťa,
- z liberálnej výchovy, ktorú dieťa vníma ako ľahostajnosť voči sebe,
- z nedôsledného výchovného štýlu,
- z výchovného postoja, v ktorom prevládajú hrozby trestom,
- z očakávania, ktoré dieťa rozumovo preťažuje a neuspokojuje jeho citové potreby.
- z nadmerne ochraňujúceho výchovného štýlu, ktorý dieťaťu nedovolí samostatnosť (Roogge, 1999, s. 151-153).

2.1.2 Vzory a ich vplyv na dieťa

Podľa Gáborovej (2007, s. 57) *„Identifikácia vždy predstavuje emocionálnu väzbu na model. Z hľadiska socializácie je dôležitá pri učení sa rolám v detskom veku. Dieťa sa cíti šťastné a bezpečné uprostred lásky svojich rodičov a má ich rado. Z rodičov si berie veľký vzor, nezávisle na tom, či si počínajú správne, alebo nesprávne“*.

Preto sa taktiež pri výchove kladie veľký dôraz na to, aby rodičia ponúkali dieťaťu správne správanie hlavne v dobe, keď sa mu dieťa učí a kedy na nich majú najvýraznejší vplyv. Vzor má ale jednu nevýhodu. Vzhľadom k tomu, že sa rodič ponúka väčšinu času ako autentická osobnosť, nemožno ho príliš meniť (Mertin, 2011, s. 46).

Překopová (2001, s. 27, 29) uvádza, že *„Dieťa sa narodí s neuveriteľnou schopnosťou napodobňovať, a preto pátra po vzoroch, ktorá by mohlo vziať za svoje. Vzor musí byť ale vo svojej podobe jednoznačný, inak ho dieťa nemôže dokonale vnímať a pochopiť. Pre napodobňovanie vzoru je dieťa náchylné v prvých siedmich rokoch života, pretože v tomto veku je jedným veľkým receptorom vnímanie. Základné vzory spoločenských pomerov odpozerá dieťa od svojich rodičov. V puberte prestáva rodičovský vzor platiť. Mladistvý má ale právo spochybniť rodičovský vzor, vzoprieť sa mu a vytvoriť si vlastnú predstavu o sebe a o svete“*.

„Častá a nekontrolovaná konzumácia programov televízie pôsobí na deti viac negatívne ako pozitívne. Ruší a stiera sa hranica medzi svetom dospelých a svetom detí. Pred dieťaťom nezostáva nič skryté. Choroba, smrť, skaza, násilie, sexualita, zúfalstvo – to všetko sa bezohľadne ukazuje na obrazovke pred dieťaťom, ktoré je divákom. Tým sa mu berie detstvo. V každom prípade možno povedať, že čím častejšie sa deti pozerajú na televíziu, tým viac strácajú citlivosť voči násiliu“ (Muhlanová, Muhlan, 1996, 145) .

„Niektoré deti môžu byť obrazovými scénami vo filme alebo v televízii preťažované. Zážitok z filmu sa môže zmeniť na silnú psychickú záťaž“ (Roogge 1999, s. 192).

Nevhodné filmy a počítačové hry sa pokladajú za jednu z príčin problémov súčasných detí a mládeže. Uvádza sa, že za údajne zvyšujúcou mierou agresivity stojí mimo iného aj množstvo agresívnych činov, ktoré dieťa pozerá za svoj život v televízii alebo v kine (Mertin, 2011, s. 174).

Turček (2003, s. 83) k tejto problematike ďalej udáva, že *„V posledných rokoch výrazne narastá brutalita násilných činov, páchaných deťmi a mladistvými, a to vrátane*

najzávažnejších trestných činov, vražd aj blízkych rodinných príslušníkov. Na tom majú výrazný podiel médiá – film a televízia, ktoré prakticky denne masírujú psychiku divákov násilím, brutalitou, zabíjaním a deštrukciou.“

Samozrejme stotožňujeme sa s uvedenými autormi, pretože ani nie pred niekoľkými desiatkami rokov sa deti viac združovali pri rôznych hrách a taktiež sa podieľali na rôznych aktivitách, či už školských alebo mimoškolských. Vytvárali si vzťah nie len k sebe samým ale aj k ostatným ľuďom. Televízia neponúkala toľko filmov a rôznych počítačových hier ako v súčasnosti. Podotýkame, že na sledovaní televízie a vo vzťahu k rôznym počítačovým hrám sa výchovne najviac podieľajú rodičia a ich lacný prístup ku dieťaťu. Práve to z dieťaťa nerobí dieťa, ale osobnosť povrchnú, ktorá nevie oceniť človeka ako výnimočnú osobnosť. Násilie a agresia sa v nich len stupňuje nie len v domácom prostredí, ale aj v škole. Deti si prestávajú vážiť starších ľudí, rodičov, súrodencov, učiteľov a iných s ktorými sa bezprostredne dostávajú do kontaktu.

2.1.3 Škola a rozvoj osobnosti

Rodičia a učitelia majú pri výchove dieťaťa mnoho spoločných vzájomne sa dopĺňajúcich úloh. Škola je jedinou inštitúciou, ktorá môže systematicky spolupracovať s dieťaťom a rodinou zároveň. Postoj dieťaťa k učeniu neovplyvňuje iba škola, ale aj sociálne prostredie, v ktorom dieťa prežíva väčšinu dňa, rodina (Gáborová 2007, s. 125).

Škola poskytuje poznatky a vedomosti, ktoré umožňujú zaradenie so určitých povolaní a vstupuje deťom a mladým normy a hodnoty spájané s charakterom budúceho pravdepodobného typu povolania. Učí disciplíne a výkonu „podľa predlohy“, inokedy samostatnému riešeniu, podieľa sa na tvorbe vzdelanostných, profesijných a spoločenských aspirácii (Havlík, Koťa, 2002, s. 81, 82).

„Jedným z hlavných cieľov základnej školy je uviesť deti do fascinujúceho dobrodružstva systematického učenia sa. Škola, to nie je miesto, kde sa deti odkladajú do „opaterý“. Musí realizovať veľa úloh, aby naplnila svoj hlavný cieľ. Tým, že sa rodičia aj učitelia budú o ne deliť spoločne, naučia sa prispievať do procesu vzdelávania a neodvedie ich to od ich základnej a plnohodnotnej úlohy. Najdôležitejšie ciele sú: rozvinúť duševné i telesné schopnosti, učiť zdravotné návyky, podporiť súžitie s druhými

deťmi, podporiť postoj reálnej dôvery, stimulovať intelektuálny rast“ (Posse, Melgosa, 2002, s. 140).

Pôsobenie školy sa okrem zabezpečovania výchovy a vzdelávania, týka aj formovania pracovno-úlohovej motivácie, vzťahu k učeniu, povinnostiam. Ideálne vo výchovnom pôsobení je, aby rodina a škola úzko spolupôsobili a spolupracovali. Nejde len o adaptačné obdobie, kedy si maloleté dieťa, ktoré prišlo z rodiny, zvyká na nové prostredie a začleňuje sa doň, ale aj o jeho ďalší zdravý vývin a napredovanie. (Kunák, 2007, s. 119, 120).

Školská trieda je viac než súčet jednotlivcov. Žiaci v triede majú spoločný názor na jednotlivých vyučujúcich a zachovávajú si jednotu v správaní voči nim. Ak sa dieťaťu v škole nedarí, nezvláda úlohy, zažíva neúspech, potom sa cíti menejcenné. Deti, ktoré sa kolektívu ťažko prispôbujú, sú doslova odkázané na porozumenie učiteľa a od neho je v značnej miere závislý ďalší osud dieťaťa a jeho úspešnosť či neúspešnosť v škole (Gáborová, 2007, s. 126, 127).

2.1.4 Disociálne a asociálne správanie

Disociálne správanie je sprievodným znakom, resp. výsledkom narušených sociálnych vzťahov alebo výchovného procesu, taktiež môžeme hovoriť aj o poruche správania na podklade výchovného alebo sociálneho narušenia. Medzi správania disociálneho charakteru zaraďujeme: zlozvyky, detskú neposlušnosť a nedisciplinovanosť, vzdorovitosť, krádeže, klamstvo. Asociálne správanie je správanie dieťaťa, ktoré spôsobuje spoločnosti len ťažkosti. K poruchám asociálneho charakteru zaraďujeme: úteky, túlanie, záškoláctvo, toxikomániu, alkoholizmus, nikotinizmus, gamblerstvo, sexuálne aberácie, agresiu a šikanovanie (Tirpák, 2010, s. 112).

Dinkmeyer (1996, s. 16-19) uvádza, že *„Deti, ktoré hnevajú, sú tie ktorým chýba istota. Neveria, že sa môžu uplatniť bežným spôsobom správania, preto sa o to snažia záporným jednaním. Deti, ktoré sa snažia získať moc, sú presvedčené, že majú významnú pozíciu len vtedy, ak rozhodujú oni. Deti, ktoré sa mstia, sú presvedčené, že ich nikto nemá rád, že sa uplatnia len vtedy, keď dokážu druhým ublížiť tak, ako podľa ich názoru bolo ublížené im. Hľadajú svoje miesto tým, že sú kruté a neoblíbené“*

Matějček (1989, s.255) uvádza, že „*Hnevania je prívlastok detstva. Avšak okrem tohto bežného, neškodného hnevania stretávame sa niekedy u detí s hnevaním trochu zvláštnym, nepekným, ktoré nie je neškodné, ale naopak niekoho poškodzuje, niekomu ubližuje, niekoho trápi. Počujeme sťažnosti na detskú agresivitu*“.

Podľa Překopovej (1993, s. 125, 126) „*Panovačnosť je najviac podobná narcizmu, ktorý sa vyznačuje pocitom nadmerného sebavedomia, pocitom jedinečnosti, fantázií o neobmedzenom úspechu, moci a sústredenia pozornosti na seba, rovnako ako chladnou ľahostajnosťou voči druhým. Vzniká vtedy, keď dieťa pociťuje len nepatrný odpor zo strany rodičov, a tým nad nimi získava prevahu*“.

Vonkajšie príčiny záškoláctva sú odvodené od rodinného, školského prostredia, i od prostredia rovesníckych skupín. Môže ísť o niekoľko kategórii detí. Prvá sú tie, ktoré sú mene nadané a nestačia plniť požiadavky školy. V druhej sú naopak nadpriemerne nadané, ktoré sa v škole nudia. Vonkajšie príčiny odvodené z prostredia rovesníckych skupín. Sociálna skupina pomáha utvárať mladému človeku pozitívny obraz o sebe, cíti sa v nej uvoľnený, je v nej často chápaný viac ako v rodine alebo v škole. kde žiak, či študent realizuje ciele, ktoré neplní v rodine alebo škole Vnútorné príčiny sú tie, ktoré svedčia o labilitě nervovej sústavy (Bakošová, 2008, s. 144).

Turček (2003, s. 75) uvádza, že „*Deti, ktoré sa všeobecne ťažko prispôbujú novým situáciám, novým ľuďom, ťažko znášajú potrebu adaptovať sa na nároky školy pri nástupe do nej. Niekedy môže záškoláctvo spôsobiť dlhotrvajúca rekonvalescencia po chorobe.*“

Martínek (2009, s. 97) charakterizuje záškoláctvo ako „*Jeden z najzávažnejších problémov ako základného, tak i stredného školstva. Medzi časté dôvody nedokončených všetkých deviatich ročníkov základnej školy patrí práve záškoláctvo a časté absencie*“.

Podľa Fenwickovej (1994, s. 236) „*Deti, ktoré odmietajú chodiť do školy, predstavujú iný problém ako záškoláci a treba k nim aj inak pristupovať. Nie je to tým, že nechcú ísť do školy, ale tým, že niektorý konkrétny aspekt života v škole v nich vyvoláva neprekonateľný strach, pre ktorý nie sú schopné ísť do školy.*“

Niektoré povahové črty disponujú k potulkám, ide najmä o povahy uzavreté a plaché, introspektívne, ktoré ťažko znášajú aj menšie denné nepríjemnosti. Niekedy ide o psychomotoricky neľudné a nezdržanlivé deti, inokedy ide o neurotický mechanizmus. Úteky bývajú reakciou na subjektívne neriešiteľnú situáciu. Často ide o pokus vyhnúť sa

očakávanému trestu, alebo aj o únik z ťaživej najmä rodinnej situácie (Turček, 2003, s. 72,73).

3 ROZVOD

Vrodené vzťahy vznikajú oplodnením, tehotenstvom a pôrodom, sú teda samozrejmé, prirodzené. Získané vzťahy vznikajú napríklad zoznámením sa s druhým človekom, nie sú samozrejmé, možno ich zvoliť a získať alebo nezvoliť a nezískať. Záleží na samotnom človeku. Potom nasleduje dilema medzi partnerstvom rodičov a samotným rodičovstvom. Partnerstvo je vzťahom získaným a počatím dieťaťa sa stáva i vzťahom vrozeným. Rozvod rodičov je potom rozpadom partnerstva, rodičovstvo však zrušiť nemožno. Rodičom je človek až do svojej smrti (Špaňhelová, 2010, s. 29).

Následky rozvodu bývajú horšie, než človek očakáva. Čím d'alej trvalo manželstvo, tým viac väzieb vzniklo a tým väčší stres prináša jeho rozpad. Rozvodom manželstva stráca človek jednu rolu. Týmto spôsobom sa nemení len vzťah k bývalému partnerovi, ale i k mnohým ďalším ľuďom, predovšetkým k vlastným deťom, k príbuzným bývalého manžela, k spoločným priateľom, susedom atď. (Vágnerová 2000, s. 363, 364).

Odlúčenie a odchod sú spojené s bolesťou – zvlášť keď sa rozvádzajú rodičia. Taká situácia predstavuje pre dieťa obrovskú záťaž hlavne vtedy, keď partneri dieťa využívajú pre svoje záujmy, používajú ako prostriedok nátlaku (Roogge, 1999, s. 68).

V našom storočí platia pre každú ďalšiu generáciu iné zvyky týkajúce sa výkonu manželskej role a fungovania rodiny. I na úrovni jednej generácie vedľa seba existujú rôzne modely rodinného správania, pričom žiaden z nich nie je považovaný ani ako univerzálny, ani ako záväzný. Každý rozvod vznikol inou súhrou vyvolávajúcich činiteľov. Rozvod je trauma, ktorá sa často prejavuje generalizovaným nepriaznivým názorom o príslušníkoch opačného pohlavia. Ženy sú rodinným spolužitím stresované viac ako muži, preto reagujú na konflikty častejšie rozvodovým návrhom (Matoušek, 1993, s. 107).

Bakošová (2008, s. 107) ďalej uvádza, že: *„Deti citlivo vnímajú atmosféru rodiny, agresivitu, hostilitu rodičov navzájom, častý plač matky, zlobu otca alebo aj opačne. Toto všetko ohrozuje naplnenie základných potrieb istoty a bezpečia.“*

Príčiny, ktoré vedú k rozpadu rodín a manželstiev, sú mnohé: zmena zamestnania, zmena bydliska, neschopnosť partnerov zvládať záťaž, nervy, alkoholizmus. Medzi ďalšie príčiny patrí rozdielnosť pováh, nezáujem o spolužitie, neuvážené uzavretie manželstva (tamtiež, s. 115).

Překopová (2008, s. 141) uvádza, že „K rozvodu dochádza normálne tam, kde sa láska zmenila na nenávisť a dieťa sa stáva predmetom sporu.“

Podľa Fenwickovej (1994, s. 197) „Rozpad rodiny vždy utrpenie detí, ale jeho miera závisí od kvality rodinného života pred rozchodom a tiež od toho, čo po ňom nasleduje. Niektoré deti utrpia psychickú traumú, ale najviac postihnuté sú deti, ktoré žili v atmosfére dlhotrvajúceho konfliktu, alebo po rozchode rodičov už nikdy nenašli šťastný domov. Všetky deti potrebujú pomoc a zvýšenú starostlivosť rodičov“

Prvá kríza manželstva sa objavuje približne po 3-4 rokoch spoločného spolužitia, spojeného zo zásadnou zmenou životného štýlu a obmedzením individuálnych potrieb.“ Postoj k partnerovi a jeho hodnotenia sa v priebehu času mení:

- v dobe idealizovaného vzťahu zamilovanosti je akcentovaná zhoda s partnerom a jeho pozitívne vlastnosti
- v dobe manželskej krízy bývajú akcentované rozdiely, miera nezhody s partnerom a jeho negatívne vlastnosti (Vágnerová, 2000, s. 362).

3. 1 Reakcie dieťa na rozvod

Reakcia dieťaťa na spory medzi rodičmi môže byť rôzna. V mnohých prípadoch sa odvíja od veku dieťaťa, od jeho vlastností, temperamente, charakte, od toho, ako bolo zvyknuté už v minulosti bojovať z rôznymi prekážkami, ako sa im dokázalo s pomocou dospelého postaviť. Jednou z reakcií na rozchod alebo spory rodičov môže byť u dieťaťa zvýšené klamstvo. Klamstvom vo väčšine prípadov chce dieťa na seba upozorniť, zraniť niekoho (Špaňhelová, 2010, s. 46).

„Nespochybnujeme to, že niektoré rozvody sú pre blaho dieťaťa nutné. Vieme taktiež, že i jeden dospelý je schopný dieťa správne vychovať, či až je rozvedený, ovdovený alebo slobodný, pokiaľ sa riadi prirodzenými potrebami dieťaťa“ (Překopová, Schweizerová, 2008, s. 141).

Aby sa minimalizoval negatívny dopad rozvodu na deti, je absolútne nevyhnutné ukončiť konfrontácie čo najskôr a zaradiť separáciu po všetkých stránkach, vrátane právnej, citovej, psychologickej. Rozvod ovplyvňuje deti vždy negatívne. Niektoré sa v kríze nemusia prejavovať vôbec, čo môže ich rodičov viesť k mylnému presvedčeniu, že ňou neboli zasiahnuté. Môže však ísť o psychologický obranný mechanizmus, pri ktorom

dieťa dôsledne odmieta realitu, aby nemuselo čeliť bolesti, ktorú prináša (Posse, Melgosa, 2002, s. 27, 28).

„Pokiaľ rozvod rodičov neprináša deťom vyslovenú úľavu a koniec ustavičných rodičovských hádok (čo je zriedkavý prípad), je prirodzené, že dieťa reaguje na odchod jedného rodiča smútkom. Najcharakteristickejším prejavom smútku u detí po rozchode rodičov je neschopnosť alebo znížená schopnosť tešiť sa. Veci, ktoré ich bežne tešili a prinášali im radosť, im začnú byť zrazu ľahostajné“ (Gardner, 1991, s. 70).

Drobné krádeže sa dejú v rodine náročnej situácie, kedy rodič rieši spory a je možný ich rozchod, sa môžu objavovať taktiež protestné drobné krádeže. Sú to krádeže, kedy dieťa neukradne danú vec tak, aby sa na to neprišlo, ale urobí skôr vedome niečo, čím by na seba viac upozornilo (Špaňhelová, 2010, s. 48).

Podľa Prekopovej (2008, s. 142) *„Dieťa je vystavené dlhodobej skúške. Na magickom stupni vývinu, keď všetko vzťahuje na seba a cíti sa stredom všetkého diania, sa cíti pri hádkach a sporoch spoluvinné.“*

- rodičom, ktorý od rodiny odchádzajú sa cíti opustené a nemilované,
- ak dieťa s jedným rodičom odchádza z hniezda, cíti sa vinné tým, že druhého rodiča opustilo,
- trpí stratou milovaného človeka,
- v prípade, že sa musí odsťahovať z hniezda stráca svoj svet,
- pretože už neprežíva jednotu rodičov, cíti, že mužský a ženský prvok stojí proti sebe v nepriateľstve,

Stojí ho mnoho síl, aby tento dojem prekonalo.

Ďalším prejavom, ako uvádza Špaňhelová (2010, s. 50) je ľahostajnosť *„Môže byť taktiež do určitej miery obranná póza dieťaťa. Nechce alebo sa bráni tomu, aby sa ho dotýkalo to, čo sa v domácnosti deje. Táto zmena, ktorá sa v rodine chystá alebo o ktorej rodičia uvažujú, však zasiahne jeho život. Je preto dôležité, aby sa ľahostajnosť zmenila na záujem alebo otázky z jeho strany“*.

3.1.1 Doplnená rodina

Hamárová (1986, s. 16) uvádza, že „*Pri vytváraní doplnenej rodiny je dôležitá reakcia a adaptácia dieťaťa na novú situáciu. Je pre ňu typická zvýšená citlivosť a kritickosť na výchovné zásahy nového rodiča*“.

Doplnená rodina vzniká, ak sa v rodine objaví nový otec či nová matka. I táto situácia môže priniesť do rodiny mnoho násilných prvkov. Ako vyzerá typický príchod nového otca? Najprv sa objavujú ujovia. Matky nekriticky vyzdvihujú prednosti partnera, porovnávajú ho s otcom detí. Keď žije nový partner niekoľko mesiacov v byte s deťmi, nastáva proces adaptácie spojený s konfliktami. Mnohé ženy prinášajú domov často niekoľkých partnerov, kým nájdu pravého. Dieťa je vystavené dlhodobému stresu, prestáva veriť svojej matke, cíti sa opustené. Niektorí noví otcovia robia spočiatku všetko, aby si získali dieťa. Keď sa tento ideálny otec začne po čase meniť, nastane sklamanie (Bakošová, 2008, s. 107).

Gardner (1991, s. 191) uvádza, že „*Keď rodič opustí rodinu, dieťa pociťuje hlboký odpor k tomu, čo pokladá za opustenie. Ak sa na scéne zjaví nevlastný rodič, hnev sa v ňom vystupňuje*.“ Ďalej uvádza, že „*Nevlastní otcovia alebo otčimovia zvyčajne nemávajú až také nepriateľské vzťahy k bývalým manželom svojich žien. Bývajú často presvedčení, že nesmú pred nevlastnými deťmi hovoriť zle o ich vlastnom otcovi. Nevlastný otec sa môže stať pre deti zdrojom hodnotných informácií o ich otcovi*“ (tamtiež, s. 190).

Sobotková (2007, s. 180) udáva dva mýty o nevlastných matkách a to mýtus zlej macochy a mýtus okamžitej lásky. Mýtus zlej macochy je známy predovšetkým z rozprávok a mýtus okamžitej lásky vyjadruje spoločenské očakávania, že nevlastná matka bude automaticky a okamžite milovať nevlastné deti. Identitu nevlastných matiek ohrozuje najviac neistota ohľadne nových získaných rolí a tiež pôsobenie uvedených mýtov.

Podľa Gardnera (1991, s.189) „*Nevlastné matky sa cítia dotknuté, keď ich niekto takto nazve a trvajú na tom, aby sa toto označenie nepoužívalo. Príčina spočíva v tom, že nevlastná matka je vlastne vhodnou osobou do ktorej možno premietnuť nepriateľstvo*“.

detí. Ich náklonnosť k nevlastnej matke je, prirodzene, menšia a niekedy ju vidia menej láskavejšiu, než v skutočnosti“.

Sobotková (2007, s. 184) uvádza, že „*Rodičovstvo patrí k najviac stresujúcim aspektom života nevlastnej rodiny, či už v ranných fázach manželstva, či neskôr. Špecifická je situácia rodín s pubescentmi. Majú však väčšie problémy v prispôsobení sa novému usporiadaniu rodiny, zatiaľ čo adolescenti i mladšie deti sa obvykle prispôbujú ľahšie*“.

3.1.2 Striedavá výchova

Pre dieťa je potrebné v mnohých smeroch postupovať pomaly. Skúšať s ním zmeny, hovoriť s ním o tom, ako si dané situácie prežíva, kto mu čo hovoril – v škole, v škôlke, na krúžku... aby sa niektoré situácie nekopili v jeho vnútri, aby malo možnosť ich ventilovať. Je dôležité vybrať dobré miesto a čas predania dieťaťa od jedného rodiča k druhému. Je vhodné, aby si rodičia povedali najdôležitejšie informácie o pobyte u daného rodiča, aby druhý vedel, že je dieťa napríklad nahnevané preto, že niečo chcelo a nebolo mu to kúpené, dostalo v škole nejakú známku, na ktorú bolo zareagované určitým spôsobom... Aby rodič vedel, v akom rozpoložení si dieťa preberá a prečo sa napríklad správa tak či onak. Čo je dôležité preto, aby rodičia vôbec začali uvažovať o striedavej starostlivosti?

- jasná dohoda a chuť rodičov,
- súhlas dieťaťa,
- neveliká vzdialenosť bydliska jedného od druhého,
- jasné vymedzenie, kto je za čo zodpovedný,
- schopnosť dobrej komunikácie medzi rodičmi, pokiaľ ide o dieťa,
- určitá flexibilita dieťaťa,
- dôležitá je i dohoda na mimoškolských aktivitách,
- dôležitá je i finančná stránka, rodičia sa delia o vreckové,

Medzi plusy striedavej výchovy patrí:

- dieťa žije u oboch rodičov, vníma, aké majú vlastnosti, zručnosti, záľuby, nie je teda o jednu rolu, materskú alebo otcovskú ochudobnené,
- dieťa čerpá z oboch rodičov, môže sa spýtať každého na to, čo ho zaujíma,

- dieťa poznáva prístup každého rodiča k životným situáciám, vníma, ako sa stavajú k riešeniu problému,

Medzi mínusy striedavej starostlivosti patrí:

- vo väčšine prípadov je to tak, že predovšetkým začiatky sú náročné,
- mnoho – krát je to malá flexibilita dieťaťa alebo jeho väčšia únava pri dochádzaní,
- v niektorých prípadoch sa prejavuje „zmätok“ u pedagogických osôb (Špaňhelová, 2010, s. 141 - 143).

ZÁVER

Rodina je nenahraditeľná a preto má aj pre človeka nesmierny význam, stáva sa prvou emocionálne najsilnejšou inštitúciou, nesie v prvom rade zodpovednosť za výchovu detí, a teda aj za výchovu v oblasti partnerstva a rodičovstva. Rodina ako sme spomenuli v úvode ovplyvňuje, odovzdáva skúsenosti a vzory správania, ktoré jedinec neskôr v živote aplikuje a tým ovplyvňuje nielen seba, ale i ostatných členov rodiny. Ak ho odovzdá nevhodne je veľká pravdepodobnosť, že jedinec prevezme tento vzor negatívneho správania a sám v ňom bude pokračovať. Dieťa je tvárne a potrebuje správne vzory, autoritu i dohľad. Potrebuje cítiť lásku, podporu, ale súčasne aj vedieť, čo je dobré a čo zlé. Štát nikdy nemôže zastúpiť rodinu. Ale rodina, kde je zrejmé, že výchova, spolužitie či prostredie nezodpovedá minimálne priemeru, by mala byť pod dohľadom úradov, ktoré svojou autoritou pôsobia výchovne ako na dieťa, tak aj na rodičov, ktorí to sami nezvládajú.

Formovanie osobnosti dieťaťa a jeho vzťahov s okolím závisí predovšetkým od kvality manželského spolužitia rodičov, od vzťahu rodičov k deťom, ich výchovného štýlu a celkovej úrovne prežívania detstva. Rodina má významné miesto i z hľadiska utvárania vzorov správania v podmienkach rodiny, uplatňovania pridelených funkcií a rolí, deľby práce v rodine, prežívania a riešenia problémov a kríz. Všetky tieto prejavy sú úzko spojené s hodnotovou orientáciou rodičov a s hodnotovou orientáciou detí. Rodičia najčastejšie vychovávajú svoje deti liberálnym štýlom, pre ktorý je charakteristické slabé výchovné riadenie a záporný alebo kladný emočný vzťah rodičov k deťom. V súvislosti s výchovným štýlom je dôležité nielen množstvo, ale hlavne intenzita spoločných zážitkov, spoločne tráveného času, primerané výchovné požiadavky a kontrola ich plnenia, dostatočný priestor na slobodný rozvoj dieťaťa, rodičovská láska a dôvera, akceptovanie osobitosti dieťaťa, prevaha pozitívnych, oceňujúcich výchovných podnetov nad negatívnymi, trestajúcimi zásahmi. Je potrebné identifikovať a podchytiť deti z nepriaznivého rodinného prostredia, najmä ohrozených rodín (rodiny s nízkou ekonomickou a sociálnou úrovňou, rodiny s nedostatočnými podmienkami pre výchovu, rodiny so zdravotne postihnutým dieťaťom alebo rodičom, rodiny alkoholikov, a pod.) a poskytnúť im odborné poradenstvo, odbornú pomoc.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BAKOŠ, Ľudovít a kolektív.: *Problémy rodinnej výchovy*. Bratislava: SPN, 1968 1 vyd. 67-238-68 510/21 865 s. 350
- BAKOŠOVÁ, Zlatica.: *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. Bratislava: Public promotion, 2008 3 vyd. ISBN 978-80-969944-0-3 s. 251
- BERNEOVÁ, Patrícia H; Savary Louis M. *Jak nevychovať dieťa s pocitom ménocennosti*. Praha: Portál, 2003 2 vyd. ISBN 80-7178-855-4 s. 132
- BUSKOTTE, Andrea.: *Z pekla ven- Žena v domácom násilí*. Brno: Computer Press, 2008 ISBN- 978-80-251-1786-6 s. 176
- DINKMEYER, Don – GARY, D McKay.: *Efektívni rodičovstvi krok za krokom*. Praha: Portál, 2008 2 vyd. ISBN 978-80-7367-445-8 s. 141
- FENWICKOVÁ, Elizabeth. SMITH, Tony.: *Adolescencia*. Bratislava: Ina, 1994 1. slovenské vyd. ISBN 80-85680-32-7 s. 286
- FUCHSOVÁ, Katarína.: *Týrané dieťa*. Bratislava: Iris, 2009 1 vyd. ISBN 978-80-89256-30-3 s. 181
- GARDNER, Richard. A.: *Rozvod – a čo ďalej?* Martin: Osveta, 1991 ISBN 80-217-0328-8
- GÁBOROVÁ, Ľubica. GÁBOROVÁ, Zuzana.: *Človek v sociálnom kontexte*. Prešov: Lana, 2007 ISBN 80-969053-8-4
- HAVLÍK, Radomír. KOŤA, Jaroslav.: *Sociológia výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002 1 vyd. ISBN 80-7178- 635-7 s. 176
- HAMÁROVÁ, Janka. HOLKOVIČ, Ľubomír.: *Rodina, spoločnosť, výchova*. Bratislava: Veda, 1987 1 vyd. 71-049-87 RSV 509/58 02 s. 158
- HAMÁROVÁ, Janka. HOLKOVIČ, Ľubomír.: *Výchova v rodine*. Bratislava: Smena, 1986 1 vyd. 73-068-86 02 s. 125
- KLUGEROVÁ, JARMILA. PRÁZOVÁ, IRENA. VACÍNOVÁ, TEREZA.: *Jak vypracovať Bakalárskú, Diplomovú, Rigoróznú a Disertačnú prácu*. Praha: UJAK, 2009 2. Vyd. ISBN 978-80-86723-72-3 s. 52
- KONČEKOVÁ, Ľuba.: *Vývinová psychológia*. Vydavateľstvo Prešov: Michala Vaška, 2007 2 vyd. ISBN 978-80-7165-614-2

- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008 1 vyd. ISBN 978-80-7367-383-3
- KUNÁK, Stanislav.: *Vybrané možnosti primárnej prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež*. Bratislava: Iris, 2007 ISBN 978-80-89256-10-5 s. 145
- LOVAŠ, Ladislav.: *Agresia a násilie*. Bratislava: Ikar, 2010 ISBN 978-80-551-1752-2 s. 200
- MARTÍNEK, Zdeněk.: *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada Publishing, 2009 1 vyd. ISBN 978-80-247-23105 s. 150
- MATĚJČEK, Zdeněk.: *Rodiče a deti*. Praha: Avicenum–Zdravotnické nakladatelství, 1986 08-056-89 s. 336
- MATĚJČEK, Zdeněk.: *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2007 4 vyd. ISBN 978-80-7367-272-0
- MATĚJČEK, Zdeněk.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996 3 vyd. ISBN 80-7178-494-X
- MATOUŠEK, Oldřich.: *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1993 1 vyd. ISBN 80-901424-7-8
- MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.: *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny* Praha: Portál, 2010 ISBN 978-80-7367-739-8 s. 184
- MERTIN, Václav.: *Výchovné maličkosti*. 1 vyd. Praha: Portál, 2011 ISBN 978-80-7367-857-9 s. 216
- MUHLANOVÁ, Claudia. MUHLAN, Eberhard.: *Nerob si starosti, mama! Vrutky*: Advent Orion, 1996 ISBN 80-88719-53-4 s. 193
- POOSSE, Raul - MELGOSA, Julian.: *Umenie výchovy*. 1 vyd. Vrutky: Advent Orion, 2002 ISBN 80-88960-89-4
- PREVENDÁROVÁ, Jitka. KUBÍČKOVÁ, Gabriela.: *Základy rodinnej a sexuálnej výchovy*. 2 vyd. Bratislava: SPN, 1996 ISBN 80-08-01212-9 s. 83
- PŘEKOPOVÁ, Jiřina. SCHWEIZEROVÁ, Christel.: *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 5 vyd. Praha: Portál, 2008 ISBN 978-807367-495-3 s. 151
- PŘEKOPOVÁ, Jiřina.: *Jak být dobrým rodičem* Praha: Grada, 2001 ISBN 978-80-247-9063-3 s. 88
- PŘEKOPOVÁ, Jiřina.: *Malý tyran*. 4 vyd. Praha: Portál, 1993 ISBN 80-7178-485-0

ROOGGE, Jan – Uwe.: *Dětské strachy a úzkosti. 1 vyd.* Praha: Portál, 1999 ISBN 80-7178-237-8 s. 216

SOBOTKOVÁ, Irena.: *Psychologie rodiny. 2. vyd.* Praha: Portál, 2007 ISBN 978-80-7367-250-8 s. 224

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona.: *Dítě a rozvod rodičů. 1 vyd.* Praha: Grada Publishing, ISBN 978-80-247-3181-0 s. 184

TIRPÁK, Peter.: *Rodinná výchova.* Prešov: Prešovská univerzita 2010, ISBN 978-80-555-0142-0 s. 146

TRAIN, Alan.: *Nejčastější poruchy chování dětí. 1 vyd.* Praha: Portál, 2001 ISBN 80-7178-503-2

TURČEK, Karol.: *Psychopatologické a sociálno-patologické prejavy detí a mládeže. 2 vyd.* Bratislava: Iris, 2003 ISBN 80-88778-99-9 s. 168

VÁGNEROVÁ, Marie.: *Vývojová psychologie: detství, dospělost, stáří. 1 vyd.* Praha: Portál, 2000 ISBN 80-7178-308-0 s. 528

<http://www.zbierka.sk/default.aspx?sid=3&category=11>

<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-36#f6319151>

ZOZNAM PRÍLOH

PRÍLOHA A.....	I
PREHLAD ZÁKONOV.....	I

PRÍLOHA A

PREHLAD ZÁKONA O RODINE 36/2005 Z. z. a niektoré paragrafy z neho vytiahnuté.

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov.

Čl. I

Základné zásady

Čl. 1

Manželstvo je zväzkom muža a ženy. Spoločnosť tento jedinečný zväzok všestranne chráni a napomáha jeho dobro. Manžel a manželka sú si rovní v právach a povinnostiach. Hlavným účelom manželstva je založenie rodiny a riadna výchova detí.

Čl. 2

Rodina založená manželstvom je základnou bunkou spoločnosti. Spoločnosť všetky formy rodiny všestranne chráni.

Čl. 3

Rodičovstvo je spoločnosťou mimoriadne uznávaným poslaním ženy a muža. Spoločnosť poskytuje rodičovstvu nielen svoju ochranu, ale aj potrebnú starostlivosť, najmä hmotnou podporou rodičov a pomocou pri výkone rodičovských práv a povinností.

Čl. 4

Všetci členovia rodiny majú povinnosť vzájomne si pomáhať a podľa svojich schopností a možností zabezpečovať zvyšovanie hmotnej a kultúrnej úrovne rodiny.

Rodičia majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením a povinnosť zabezpečiť rodine pokojné a bezpečné prostredie.

PRVÁ ČASŤ - MANŽELSTVO

PRVÁ HLAVA VZNIK MANŽELSTVA § 1 – § 8

DRUHÁ HLAVA OKOLNOSTI VYLUČUJÚCE UZAVRETIE MANŽELSTVA § 9 – § 17

TRETIA HLAVA VZŤAHY MEDZI MANŽELMI § 18 – § 20

ŠTVRTÁ HLAVA ZÁNİK MANŽELSTVA SMRŤOU ALEBO

VYHLÁSENÍM JEDNÉHO Z MANŽELOV ZA MŤRVEHO § 21 – § 27

ROZVOD MANŽELSTVA

PIATA HLAVA

§ 22

K zrušeniu manželstva rozvodom možno pristúpiť len v odôvodnených prípadoch.

§ 23

(1) Súd môže manželstvo na návrh niektorého z manželov rozviesť, ak sú vzťahy medzi manželmi tak vážne narušené a trvalo rozvrátené, že manželstvo nemôže plniť svoj účel a od manželov nemožno očakávať obnovenie manželského spolužitia.

(2) Súd zisťuje príčiny, ktoré viedli k vážnemu rozvratu vzťahov medzi manželmi, a pri rozhodovaní o rozvode na ne prihliada. Súd pri rozhodovaní o rozvode vždy prihliadne na záujem maloletých detí.

(3) Súd pri posudzovaní miery rozvratu vzťahov medzi manželmi prihliada na porušenie povinností manželov podľa § 18 a 19.

§ 24

(1) V rozhodnutí, ktorým sa rozvádza manželstvo rodičov maloletého dieťaťa, súd upraví výkon ich rodičovských práv a povinností k maloletému dieťaťu na čas po rozvode, najmä určí, komu maloleté dieťa zverí do osobnej starostlivosti, kto ho bude zastupovať a spravovať jeho majetok. Súčasne určí, ako má rodič, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, prispievať na jeho výživu, alebo schváli dohodu rodičov o výške výživného.

(2) Ak sú obidvaja rodičia spôsobilí dieťa vychovávať a ak majú o osobnú starostlivosť o dieťa obidvaja rodičia záujem, tak súd môže zveriť dieťa do striedavej osobnej starostlivosti obidvoch rodičov, ak je to v záujme dieťaťa a ak budú takto lepšie zaistené

potreby dieťaťa. Ak so striedavou osobnou starostlivosťou súhlasí aspoň jeden z rodičov dieťaťa, tak súd musí skúmať, či bude striedavá osobná starostlivosť v záujme dieťaťa.

(3) Rozhodnutie o úprave výkonu rodičovských práv a povinností možno nahradiť dohodou rodičov. Dohoda musí byť schválená súdom, inak je nevykonateľná.

(4) Súd pri rozhodovaní o výkone rodičovských práv a povinností alebo pri schvaľovaní dohody rodičov rešpektuje právo maloletého dieťaťa na zachovanie jeho vzťahu k obidvom rodičom a vždy prihliadne na záujem maloletého dieťaťa, najmä na jeho citové väzby, vývinové potreby, stabilitu budúceho výchovného prostredia a ku schopnosti rodiča dohodnúť sa na výchove a starostlivosti o dieťa s druhým rodičom. Súd dbá, aby bolo rešpektované právo dieťaťa na výchovu a starostlivosť zo strany obidvoch rodičov a aby bolo rešpektované právo dieťaťa na udržiavanie pravidelného, rovnocenného a rovnoprávneho osobného styku s obidvomi rodičmi.

(5) Súd pri rozhodovaní o zverení maloletého dieťaťa do osobnej starostlivosti jedného z rodičov dbá na právo toho rodiča, ktorému nebude maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, na pravidelné informovanie sa o maloletom dieťati. Rodič, ktorému nebolo maloleté dieťa zverené do osobnej starostlivosti, môže sa práva na pravidelné informovanie sa o maloletom dieťati domáhať na súde.

§ 25

(1) Rodičia sa môžu dohodnúť o úprave styku s maloletým dieťaťom pred vyhlásením rozhodnutia, ktorým sa rozvádza manželstvo; dohoda o styku rodičov s maloletým dieťaťom sa stane súčasťou rozhodnutia o rozvode.

(2) Ak sa rodičia nedohodnú o úprave styku s maloletým dieťaťom podľa odseku 1, súd upraví styk rodičov s maloletým dieťaťom v rozhodnutí o rozvode; to neplatí, ak rodičia úpravu styku žiadajú neupraviť.

(3) Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd obmedzí styk maloletého dieťaťa s rodičom alebo ho zakáže.

(4) Ak jeden z rodičov opakovane bezdôvodne a zámerne neumožňuje druhému rodičovi styk s maloletým dieťaťom upravený podľa odseku 1 alebo 2, súd môže aj bez návrhu zmeniť rozhodnutie o osobnej starostlivosti.

(5) Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa a ak to vyžadujú pomery v rodine, súd môže upraviť styk dieťaťa aj s blízkymi osobami. Ustanovenia odsekov 1 až 4 sa použijú primerane.

§ 26

Ak sa zmenia pomery, súd môže aj bez návrhu zmeniť rozhodnutie o výkone rodičovských práv a povinností alebo dohodu o výkone rodičovských práv a povinností.

§ 27

(1) Manžel, ktorý pri uzavretí manželstva prijal priezvisko druhého manžela ako spoločné priezvisko, môže do troch mesiacov po právoplatnosti rozhodnutia o rozvode manželstva matričnému úradu oznámiť, že prijíma opäť svoje predošlé priezvisko.

(2) Manžel, ktorý pri uzavretí manželstva prijal priezvisko druhého manžela ako spoločné priezvisko a zároveň si ponechal v poradí uvedené ako druhé priezvisko svoje predošlé priezvisko, môže do troch mesiacov od právoplatnosti rozhodnutia o rozvode manželstva matričnému úradu oznámiť, že upúšťa od používania spoločného priezviska

DRUHÁ ČASŤ - VZŤAHY MEDZI RODIČMI, DEŤMI A OSTATNÝMI PRÍBUZNÝMI

PRVÁ HLAVA RODIČOVSKÉ PRÁVA A POVINNOSTI § 28 – § 39

DRUHÁ HLAVA ĎALŠIE PRÁVA A POVINNOSTI RODIČOV

A DETÍ A VZŤAHY V RODINE § 40 – § 43

TRETIA HLAVA NÁHRADNÁ STAROSTLIVOSŤ § 44 – § 55

Základné ustanovenie § 44 – § 47

Náhradná osobná starostlivosť § 45 – § 47

Pestúnska starostlivosť § 48 – § 53

Ústavná starostlivosť § 54 – § 55

Š TVRT Á HLAVA PORUČNÍCTVO A OPATROVNÍCTVO § 56 – § 61

TRETIA ČASŤ - VÝŽIVNÉ

PRVÁ HLAVA DRUHÝ VYŽIVOVACÍCH POVINNOSTÍ A ROZSAH VÝŽIVNÉHO § 62 – § 74

Prvý oddiel Vyživovacia povinnosť rodičov k deťom § 62 – § 65

Druhý oddiel Vyživovacia povinnosť detí k rodičom § 66 – § 67

Tretí oddiel Vyživovacia povinnosť medzi ostatnými príbuznými § 68 – § 70

Štvrtý oddiel Vyživovacia povinnosť medzi manželmi § 71 – § 73

Piaty oddiel Príspevok na výživu rozvedeného manžela § 72 – § 73

Šiesty oddiel Príspevok na výživu a úhradu niektorých nákladov
nevydatej matke § 74 – § 81

DRUHÁ HLAVA SPOLOČNÉ USTANOVENIA § 75 – § 81

ŠTVRTÁ ČASŤ - URČENIE RODIČOVSTVA A OSVOJENIE

PRVÁ HLAVA URČENIE RODIČOVSTVA § 82 – § 96

Prvý oddiel Určenie materstva § 82 – § 83

Druhý oddiel Určenie a zapretie otcovstva § 84 – § 96

DRUHÁ HLAVA OSVOJENIE § 97 – § 109

PIATA ČASŤ - SPOLOČNÉ, PRECHODNÉ A ZRUŠOVACIE USTANOVENIA

§ 110 – § 120

DRUHÁ ČASŤ

VZŤAHY MEDZI RODIČMI, DEŤMI A OSTATNÝMI PRÍBUZNÝMI

PRVÁ HLAVA - RODIČOVSKÉ PRÁVA A POVINNOSTI

§ 28

(1) Súčasťou rodičovských práv a povinností sú najmä

- a) sústavná a dôsledná starostlivosť o výchovu, zdravie, výživu a všestranný vývoj maloletého dieťaťa,
- b) zastupovanie maloletého dieťaťa,
- c) správa majetku maloletého dieťaťa.

(2) Rodičovské práva a povinnosti majú obaja rodičia. Pri ich výkone sú povinní chrániť záujmy maloletého dieťaťa.

(3) Rodičovské práva a povinnosti vykonáva jeden z rodičov, ak druhý z rodičov nežije, je neznámy alebo ak nemá spôsobilosť na právne úkony v plnom rozsahu. Platí to aj v prípade, ak jeden z rodičov bol pozbavený rodičovských práv a povinností, ak mu bol výkon jeho rodičovských práv a povinností obmedzený alebo pozastavený.

§ 29

(1) Súd môže priznať rodičovské práva a povinnosti vo vzťahu k osobnej starostlivosti o maloleté dieťa aj maloletému rodičovi dieťaťa staršiemu ako 16 rokov, ak spĺňa predpoklady, že výkon tohto práva zabezpečí v záujme maloletého dieťaťa.

(2) Ak je potrebné spravovať majetok maloletého dieťaťa, v rozhodnutí o priznaní rodičovských práv a povinností podľa odseku 1 súd zároveň rozhodne o ustanovení opatrovníka na spravovanie jeho majetku (ďalej len „majetkový opatrovník“).

§ 30

(1) Rozhodujúcu úlohu vo výchove dieťaťa majú rodičia. Rodičia majú právo vychovávať deti v zhode s vlastným náboženským a filozofickým presvedčením.

(2) Na výchove dieťaťa sa podieľa aj manžel, ktorý nie je rodičom dieťaťa, ak žije s rodičom dieťaťa v domácnosti.

(3) Rodičia majú právo použiť pri výchove dieťaťa primerané výchovné prostriedky tak, aby nebolo ohrozené zdravie, dôstojnosť, duševný, telesný a citový vývoj dieťaťa.

§ 31

Zastupovanie maloletého dieťaťa

(1) Rodičia zastupujú maloleté dieťa pri právnych úkonoch, na ktoré nie je spôsobilé.⁷⁾

(2) Žiadny z rodičov nemôže zastupovať svoje maloleté dieťa, ak ide o právne úkony, pri ktorých by mohlo dôjsť k rozporu záujmov medzi rodičmi a maloletým dieťaťom alebo medzi maloletými deťmi zastúpenými tým istým rodičom navzájom; v takom prípade súd ustanoví maloletému dieťaťu opatrovníka, ktorý ho bude v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať (ďalej len „kolízny opatrovník“).

(3) Kolízneho opatrovníka súd ustanoví aj v prípadoch, ak maloleté dieťa nemá zákonného zástupcu alebo ak zákonný zástupca nemôže z vážneho dôvodu maloleté dieťa v konaní alebo pri určitom právnom úkone zastupovať.

(4) Na ustanovenie kolízneho opatrovníka sa primerane použijú ustanovenia

§ 60 a 61

Funkcia kolízneho opatrovníka zaniká ukončením konania alebo vykonaním právneho úkonu, na ktorého účely bol ustanovený.

§ 35

Rozhodovanie súdu pri nezhode rodičov Ak sa rodičia nedohodnú o podstatných veciach súvisiacich s výkonom rodičovských práv a povinností, najmä o vystaňovaní maloletého dieťaťa do cudziny, o správe majetku maloletého dieťaťa, o štátnom občianstve maloletého dieťaťa, o udelení súhlasu na poskytovanie zdravotnej starostlivosti a o príprave na budúce povolanie, rozhodne na návrh niektorého z rodičov súd.

§ 36

Úprava výkonu rodičovských práv a povinností a úprava styku v ďalších prípadoch

(1) Rodičia maloletého dieťaťa, ktorí spolu nežijú, môžu sa kedykoľvek dohodnúť o úprave výkonu ich rodičovských práv a povinností. Ak sa nedohodnú, súd môže aj bez návrhu upraviť výkon ich rodičovských práv a povinností, najmä určí, ktorému z rodičov zverí maloleté dieťa do osobnej starostlivosti. Ustanovenia § 25 a 26 sa použijú primerane.

(2) Ak manželstvo, z ktorého pochádzajú maloleté deti, zaniklo smrťou alebo vyhlásením jedného z manželov za mŕtveho a ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa a ak to vyžadujú pomery v rodine, môže súd na návrh upraviť styk maloletého dieťaťa s blízkymi osobami zomrelého manžela alebo manžela, ktorý bol vyhlásený za mŕtveho. Ustanovenie § 25 sa použije primerane.

§ 38

(1) Ak niektorému z rodičov bráni vo výkone jeho rodičovských práv a povinností závažná prekážka a ak je to v záujme maloletého dieťaťa, súd môže pozastaviť výkon rodičovských práv a povinností.

(2) Ak je to potrebné v záujme maloletého dieťaťa, súd rodičom obmedzí výkon ich rodičovských práv, ak

a) žijú trvalo neusporiadaným spôsobom života,

b) svoje povinnosti vyplývajúce z rodičovských práv a povinností nevykonávajú vôbec, alebo

c) nezabezpečujú výchovu maloletého dieťaťa.

(3) V rozhodnutí o obmedzení výkonu rodičovských práv podľa odseku 2 súd uvedie rozsah práv a povinností, na ktoré sa obmedzenie vzťahuje.

(4) Ak rodič zneužíva svoje rodičovské práva a povinnosti najmä týraním, zneužívaním, zanedbávaním maloletého dieťaťa alebo iným zlým zaobchádzaním s maloletým dieťaťom, alebo výkon rodičovských práv a povinností napriek predchádzajúcim upozorneniam závažným spôsobom zanedbáva, súd pozbaví rodiča výkonu rodičovských práv.

§ 39

(1) Ak súd rozhodol o obmedzení alebo pozbavení výkonu rodičovských práv a povinností, alebo o pozastavení ich výkonu iba vo vzťahu k jednému z rodičov, vykonáva rodičovské práva a povinnosti v plnom rozsahu druhý rodič.

(2) Ak rodičovské práva a povinnosti nemôže vykonávať ani jeden z rodičov alebo ak súd rozhodol podľa § 38 ods. 1 alebo 4 vo vzťahu k jedinému žijúcemu rodičovi, ustanoví vo svojom rozhodnutí maloletému dieťaťu poručníka.

(3) Ak súd rozhodol o obmedzení výkonu rodičovských práv a povinností vo vzťahu k obidvom rodičom alebo k jedinému žijúcemu rodičovi, ustanoví vo svojom rozhodnutí maloletému dieťaťu opatrovníka podľa § 60.

(4) Vyživovacia povinnosť rodičov voči maloletému dieťaťu rozhodnutím súdu o obmedzení alebo pozbavení výkonu rodičovských práv a povinností, alebo o pozastavení ich výkonu nezaniká.

DRUHÁ HLAVA

ĎALŠIE PRÁVA A POVINNOSTI RODIČOV A DETÍ A VZŤAHY V RODINE

§ 40

(1) Deti majú spoločné priezvisko rodičov alebo priezvisko jedného z nich určené vyhlásením pri uzavieraní manželstva podľa § 6 ods. 3 a 4.

(2) Ak priezvisko maloletého dieťaťa nebolo určené podľa odseku 1 a rodičia majú rôzne priezviská, dohodnú sa o priezvisku dieťaťa a oznámia to matričnému úradu najneskôr do troch dní od narodenia maloletého dieťaťa.

(3) Ak sa rodičia nedohodnú o mene alebo priezvisku maloletého dieťaťa alebo ak žiadny z rodičov nie je známy, určí meno alebo priezvisko súd.

§ 41

(1) Ak rodičia uzavru manželstvo po narodení svojho maloletého dieťaťa, bude mať dieťa priezvisko určené pre ich ostatné deti.

(2) Ak uzavrie manželstvo matka maloletého dieťaťa, ktorého otec nie je známy, môžu manželia pred matričným úradom súhlasne vyhlásiť, že priezvisko určené pre ich ostatné deti bude mať aj toto maloleté dieťa.

(3) Na zmenu mena alebo zmenu priezviska maloletého dieťaťa staršieho ako 15 rokov sa vyžaduje jeho súhlas.

§ 42

Priezvisko dieťaťa nemožno podľa predchádzajúcich ustanovení zmeniť, len čo dieťa nadobudne plnoletosť.

§ 43

(1) Maloleté dieťa, ktoré je schopné s ohľadom na svoj vek a rozumovú vyspelosť vyjadriť samostatne svoj názor, má právo vyjadrovať ho slobodne vo všetkých veciach, ktoré sa ho týkajú. V konaniach, v ktorých sa rozhoduje o veciach týkajúcich sa maloletého dieťaťa, má maloleté dieťa právo byť vypočuté. Názoru maloletého dieťaťa musí byť venovaná náležitá pozornosť zodpovedajúca jeho veku a rozumovej vyspelosti.

(2) Dieťa je povinné svojim rodičom prejavovať primeranú úctu a rešpektovať ich. Ak dieťa žije v domácnosti s rodičmi, je povinné podieľať sa osobnou pomocou na spoločných potrebách rodiny a prispievať na úhradu potrieb rodiny podľa svojich schopností, možností a majetkových pomerov.

(3) Dieťa je ďalej povinné

- a) spolupracovať so svojimi rodičmi v záujme starostlivosti o neho a jeho výchovu,
- b) plniť si svoje vzdelávacie povinnosti primerane svojim schopnostiam a
- c) vyvarovať sa spôsobu života, ktorý by mohol byť preň ohrozujúci, najmä užívania látok, ktoré poškodzujú jeho telesné a duševné zdravie.

ŠTVRTÁ ČASŤ

URČENIE RODIČOVSTVA A OSVOJENIE

PRVÁ HLAVA - URČENIE RODIČOVSTVA

Prvý oddiel - Určenie materstva

§ 82

(1) Matkou dieťaťa je žena, ktorá dieťa porodila.

(2) Dohody a zmluvy, ktoré sú v rozpore s odsekom 1, sú neplatné.

§ 83

(1) Ak vzniknú pochybnosti o tom, kto je matkou dieťaťa, materstvo určí na základe skutočností zistených o pôrode dieťaťa súd.

(2) Návrh môže podať žena, ktorá o sebe tvrdí, že je matkou dieťaťa, alebo otec dieťaťa, alebo ten, kto preukáže, že má na tomto určení právny záujem.

Druhý oddiel - Určenie a zapretie otcovstva

§ 84

Otcovstvo sa určuje na základe domnienok otcovstva ustanovených v tomto zákone súhlasným vyhlásením rodičov alebo rozhodnutím súdu. Strana 284 Zbierka zákonov č. 36/2005

§ 85

(1) Ak sa narodí dieťa v čase od uzavretia manželstva do uplynutia trojstého dňa po zániku manželstva alebo po jeho vyhlásení za neplatné, považuje sa za otca manžel matky.

(2) Ak sa narodí dieťa žene znovu vydatej, považuje sa za otca neskorší manžel, aj keď sa dieťa narodilo pred uplynutím trojstého dňa po tom, čo jej skoršie manželstvo zaniklo alebo bolo vyhlásené za neplatné.

(3) Pri počítaní času, ktorý je rozhodujúci na určenie otcovstva, sa predpokladá, že manželstvo toho, kto bol vyhlásený za mŕtveho, zaniklo dňom, ktorý bol v rozhodnutí o vyhlásení za mŕtveho určený ako deň smrti.

§ 86

(1) Manžel môže do troch rokov odo dňa, keď sa dozvie, že sa jeho manželke narodilo dieťa, zaprieť na súde, že je jeho otcom.

(2) Ak manžel stratil spôsobilosť na právne úkony pred uplynutím lehoty na zapretie otcovstva, môže otcovstvo zaprieť jeho opatrovník do troch rokov odo dňa, keď sa dozvedel o narodení dieťaťa, alebo ak vedel o jeho narodení už skôr, do šiestich mesiacov od svojho ustanovenia.

§ 88

(1) Manžel má právo zaprieť otcovstvo voči dieťaťu A matke, ak sú obidvaja nažive, a ak nežije jeden z nich, voči druhému. Ak nežije ani dieťa, ani matka, toto právo manžel nemá.

(2) Aj matka môže do troch rokov od narodenia dieťaťa zaprieť, že otcom dieťaťa je jej manžel. Ustanovenia o práve na zapretie otcovstva manželom matky dieťaťa sa použijú primerane.

§ 91

(1) Za otca sa považuje muž, ktorého otcovstvo bolo určené súhlasným vyhlásením rodičov.

(2) Súhlasné vyhlásenie rodičov musí byť urobené pred matričným úradom alebo pred súdom.

(3) Maloletý rodič môže urobiť súhlasné vyhlásenie iba pred súdom.

(4) Vyhlásenie matky nie je potrebné, ak nemôže pre duševnú poruchu posúdiť význam svojho konania alebo ak je zadováženie jej vyhlásenia spojené s ťažko prekonateľnou prekážkou (<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-36#f6319151>).

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Meno autora: Marcela Sakmáryová

Odbor: Špeciálna pedagogika – vychovávateľstvo

Forma štúdia: kombinovaná

Názov práce: Nefunkčná rodina a jej prejavy vo vývine dieťaťa

Rok: 2012

Počet strán: 44

Celkový počet strán príloh: 11

Počet titulov slovenskej a českej literatúry a prameňov: 25

Počet titulov zahraničnej literatúry a prameňov: 12

Počet internetových zdrojov: 2

Vedúci práce: PhDr. Eleonóra Strapcová